

Усмонхон АЛИМОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси,
муфтий

КЕЛАЖАККА ҒАМХЎРЛИК

Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим.

Аллоҳ таолога беадад ҳамду сано, Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафога (алайҳиссалом) дурду саловотлар бўлсин.

“Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили” деб аталган милодий 2009 йили барча соҳаларда, хусусан, қишлоқларимизни обод ва кўркем қилиш бўйича катта ишлар амалга оширилди. Табиий, бу ютуқларда барча юртдошларимизнинг муносиб улуши бор. Ўзбекистон мусулмонлари идораси, масжидларимиз ҳам қишлоқлардаги кам таъминланган оилаларга имкон борича ёрдам беришди.

2009 йилги ҳаж сафаримиз кам-кўстсиз, талофатсиз ўтди. Юртдошларимиз ҳажнинг барча рукн ва шартларини адо этиб, соғ-саломат ватанимизга қайтишди. Ҳажларимизни Аллоҳ таоло мақбул ва мабрур айласин.

Ҳижрий 1431, милодий 2010 йил ҳам бошланди. Бу йилни муҳтарам Юртбошимиз “**Баркамол авлод йили**” деб номлаганлари улкан мамнуният бахш этди. Чунки юртимизда ёшлар умумий аҳолининг 64 фоиздан кўпроғини ташкил қилади. Биз бемалол ўзимизни навқирон миллат деб айта оламиз. Фарзандларимиз маърифатли, имон-этиқодли, эл-юртга муҳаббатли, ота-онасини ҳурмат қиладиган инсонлар бўлиб улғайишса, эзгу ниятларимиз рўёбга чиқади. Келажакка муносиб пойдевор яратмоқчи бўлган миллатгина авлодлар камолига мана шундай катта эътибор беради.

Баркамол авлод йили олдимизга катта вазифаларни қўяди. Уларнинг энг масъулиятлиси, фидойилик билан астойдил ёндашишимиз лозим бўлгани ёшлар тарбиясидир. Чунки ёшлар қанчалик кўп билимга эришмасин, тарбияси кўнгилдагидек бўлмаса, фойдаси йўқ.

Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло илмли бандаларини нечоғли севиши, уларга дунё ва охирада юқори мартабалар бериши Қуръони каримнинг бир қанча оятларида зикр этилган.

Фарзанд тарбиясида ҳар доим илмга суянилади. Ота-оналар, устозлар, муаллимлар доимо ўз устида ишлаши, илмларини зиёда қилиб бориши керак. Илмли, инсофли ота-онанинг ўғил-қизи, диёнатли устознинг шогирди жамиятда уларни уялтирмайди. Аллоҳ таоло айтади:

“**Айтинг (эй Муҳаммад): биладиган зотлар билан билмайдиган кимсалар баробар бўлурми?**” (Зумар, 9).

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ҳар бирингиз тарбиячисиз ва ҳар бир тарбиячи қўл остидагиларга жавобгардир”, деб марҳамат қилганлар.

Инсон одоби билан гўзал. Азалдан халқимиз фарзанд тарбиясини ўта нозик масала деб билган. Ўтган асрнинг бошида маърифатпарвар адибимиз Абдулла Авлоний: “Тарбия биз учун ё ҳаёт, ё мамот масаласидир” деб эълон этган эди.

Мўмин киши фарзанд тарбиясини у катта бўлиб, ўзини танийдиган палладан эмас, балки туғилмасидан олдин бошлайди. У ҳомиладор онанинг еган-ичгани ҳам гўдак тарбиясида муҳимлигини биледи. Шу боис оиласига доимо ҳалол насиба келтириш ҳаракатида бўлади.

(Давоми 5-бетда)

ФАРОСАТ ИМОН ҚУВВАТИДИР

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ

وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

«Мўминлар оға-инилардир. Оға-иниларингизни келиштириб кўйинглар. Аллоҳдан кўрқинглар, афв этиласизлар!» (Хужурот, 10).

Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) бундай деганлар:

“Мўминлар ўзларига ва молларига хиёнат қилмаслигига ишонишган киши мўминдир” (Имом Аҳмад).

* * *

“Гапирганида чиройли сўзлаш, тинглаганида яхши тинглаш, учрашганида очиқ юзли бўлиш, ваъдага вафо қилиш мўминнинг хулқларидандир” (Имом Дайлабий).

* * *

“Мўмин мўминнинг қардошидир. Мўмин қардошининг савдоси устига, у ташлаб кетмасидан, савдо қилиши; қардошининг совчилиги устига, у ҳали узмасидан, совчилик қилиши мумкин эмас” (Имом Муслим).

* * *

“Мўминнинг фаросатидан огоҳ бўлинг! Чунки у Аллоҳ таоло берган нур билан қарайди” (Имом Термизий, Имом Табароний).

Фаросат қалбга боғлиқ яхши хулқлардан биридир. У имоннинг қуввати туфайли қалбда туйқус пайдо бўладиган ва кўнгилдаги бошқа барча фикрлардан ғолиб фикрдир.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ

Абдулазиз МАНСУР

Абдураззоқ ЮНУС

Ортиқбек ЮСУПОВ

Анвар ТУРСУН

Аҳад ҲАСАНОВ

Зоҳиджон ИСЛОМОВ

Абдулхамид ТУРСУН

Ҳайдархон ЙҮЛДОШХҲҲАЕВ

Баҳодир КАРИМОВ

Эркин МАЛИК

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

Юсуфжон ИСҲОҚ

Исомиддин ОЛИМОВ

Абдул Жалил ХҲҲАМ

(Бош муҳаррир ўринбосари)

Аҳмад МУҲАММАД

Муқова

«Voriz Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Саҳифаловчи

Юсуп САБУРОВ

Матни

Раҳима КАРИМЖОН қизи билан Зебунисо
теришти.

Манзилимиз:

100069 Тошкент шаҳри

Зарқайнар 18-берк кўча 47а-уй;

Тел: 240-45-62, тел.факс: 227-34-30.

Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz

Интернет почтаимиз: hidoyat_jurnali@mail.ru

Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2010 йил 11 январда рухсат берилди. Босмахонага 2010 йил 12 январда топширилди. Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Адади 31000 нусха. 849-сон буюртма. «Шарқ» нашриёт-матбаа ҳиссдорлик компаниясида босилди.

Кўлэмалар қайтарилмайди.

Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин. Келтирилган иқтибос ва рақамлар учун муаллиф масъул.

Хат юборилганида исмлар тўлиқ, манзил аниқ ёзилсин.

Мақолалар кўчириб босилса ёки иқтибос олинса, «Ҳидоят»дан олингани кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Баркамол авлод йили	
Усмонхон АЛИМОВ	
Келажакка гамхўрлик	1
Таянч нуқта	
Фаросат имон қувватидир	2
Мунаввар олам	
Денгизда бўлган воқеа	5
Баркамол авлод йили	
Фотима ҲАҚБЕРДИЕВА	
Яхши тарбия ҳам ибодат	6
Баркамол авлод йили	
Қутлибека РАҲИМБОЕВА	
Болам деб яшайди халқимиз	7
Мусулмон одоби	
Акмал АВАЗ	
Таъзия ҳақида	9
Долзарб мавзу	
Даврон АБДУЛҚОДИР,	
Аброр МУХТОР АЛИ	
Мазҳабсизлик хатарлари	10
Илм масканларида	
Саиджамол МАСАЙИТОВ	
Ўчмас из қолдирди	13
Маълумотхона	
Суёндиқ МУСТАФОЕВ	
Нуротада ўтган валийлар	14
Ҳадис шарҳи	
Абдулҳамид ТУРСУН	
Аллоҳни нима севинтиради?	15
Олисларга саёҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Австралия Иттифоқи	16
Яхшиликка чақириб	
Фарҳод ЖУРАЕВ	
Ота-она ҳақи	18
Ўтмишдан лавҳалар	
Хаттот жасорати	19
Мактубларда манзаралар	
Нигора МИРЗАЕВА	
Шукр қилсанг... ..	23
Умрбек ЙЎЛДОШЕВ	
Ярим кўнглим тўлди	23
Шеърят	
Муҳтарам УЛУҒ	
Гуллардан дил сўрайман	24
Нурулло ОСТОНОВ	
Элингдак эл тополмасан	24
Муҳаммад Ризо ОҒАҲИЙ	
Ҳирсу ҳавода умрим нобуд қилма... ..	25
Ёмонликдан қайтариш	
Ғуломжон БОБОЖОНОВ	
Залолатга бошловчилар	26
Минтақа	
Иқлим исишига қарши	27
Австралия яқинида муз тоғи	27
Мусулмонлар ватанларига қайтишди	27
Адабий таҳлил	
Мавлоно Жалолиддин РУМИЙ	
Оққўнғил эр, унинг хотини ва бир	
кўза сув ҳақида	28
Насиҳат	
Оиланинг асоси меҳр-муҳаббат	29
Мерос	
Абулқосим ЗАМАХШАРИЙ	
“Кашшоф” тафсири кўлёмалари	30
Ҳаж таассуротлари	
Шаҳобиддин ПАРПИЕВ	
Бахтимиз тинчлик туфайли	31
Устозларимиз	
Самимият, меҳр чорлаб туради	32

Муқованинг 1-саҳифасида: Шайхонтоҳур тумани Болалар ижодиёти уйи. Хайруллоҳ Қудратуллоҳ ўғли суратга олган.

Бир оят тафсири

КИБР ТЎҒРИ
ЙЎЛДАН ТОЙДИРАДИ

4

Кибрли кимса яхшиларга эргашишдан ор қилади, ўзини бошқалардан, барча нарсадан, ҳатто Аллоҳ таолонинг амр-фармонларидан ҳам устун қўяди. Шу боис кибрли кимса Аллоҳ таолога хос улуғлик, буюклик сифатларига даъво қилган, Аллоҳ таолога ўзини шерик санаган бўлади.

Саҳобалар ҳаёти

Абдурраҳмон Раёфат ПОШО

НУАЙМ ИБН МАСЪУД

Нуайм ибн Масъуд (розийаллоҳу анҳу) қабиладошлари олдига қайтиб бориб, уларни ўзгалар манфаати йўлида ҳеч бир сабабсиз уруш олиб боришдан қайтарди. Бошқа аламзада қабилалар аҳлига ҳам ҳақиқий аҳволни тушунтириб, мусулмонлар билан жанг қилиш фойдасиз эканини айтди. Топқирлиги ва уддабурролиги боис қон тўкилишининг олди олинди.

8

Мазҳабимизни ўрганамиз

Абдувоҳид ЎРОЗОВ

НУРИДДИН АБУЛҲАСАН
(МУЛЛА АЛИ ҚОРИ)

Мазҳабимизнинг буюк алломаси Мулла Али Қори Имом Абу Ҳанифа, Суфён Саврий ва Фузайл ибн Иёзларнинг йўлидан бориб, ҳаётда дуч келган масалаларга асосли жавоблар берган. Олим илм ва ибодатда собитқадим ва мўътадил бўлган. Манбаларда у зотнинг моҳир хаттот ҳам бўлгани айтилади.

12

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Юсуф Қарзовийга олий мукофот

Мисрлик таниқли олим, Мусулмон олимлар халқаро уюшмаси президенти шайх Юсуф Қарзовийга Малайзиянинг юксак мукофоти берилди. Малайзия қироли Мизон Зайнул Обиддин мукофотни олимга ҳижрий янги йилнинг биринчи (2009 йил 18 декабр) куни тантанали маросимда топширди.

20

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«Ер юзида ноҳақ такабурлик қилади-ганларни далилларимдан тўсиб қўяман. Улар қандай далилни кўришса ҳам, ишонишмайди, тўғри йўлни билишса ҳам, унга юришмайди. Хато йўлни билишса ҳам, унга юришади. Зеро, улар далилларимизни ёлғонга чиқаришган ва уларга эътиборсиздирлар» (Аъроф, 146).

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾

КИБР ТЎҒРИ ЙЎЛДАН ТОЙДИРАДИ

Итоатсизлик ва осийлик остида кибр иллати ётади. Одамларни ҳақ йўлдан чалғитиб, уларни турли фирқа ва оқимларга етаклаётган кимсаларнинг қилмишларига ҳам айнан кибр сабабчидир. Шунинг учун динимиз биз мусулмонларни кибрдан қайтарган. Абдуллоҳ ибн Масъуддан (розийаллоху анху) ривоят қилинади: «Пайғамбар (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Кимнинг қалбида хантал уруғича такабурлик бўлса, жаннатга кирмайди”, деганлар» (Имом Термизий ривояти). Ҳориса ибн Ваҳбдан (розийаллоху анху) ривоят қилинади: «Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) саҳобалардан: «Сизларга дўзах аҳллари кимлигини айтайми?» деб сўрадилар. Улар: «Ҳа», дейишди. У зот: «Қўпол, мутакаббир ва ўзини катта олувчилар», дедилар» (Имом Муслим ривояти).

Барча мавжудотлар бутун оламлар яратувчиси Аллоҳ таолонинг ҳукмларига мутеъ ва илоҳий низомга бўйсунушган. Махлуқотлар гултожи бўлган инсон илоҳий амрлардан бўйин товласа,

уларни адо этмаса, Аллоҳ таолонинг раҳмати ва карамидан баҳрасиз қолади. Шайтон илоҳий амрдан бош тортгани учун лаънатга қолди. «(Эй Муҳаммад), эсланг, Биз фаришталарга: “Одамга сажда қилин-лар!” деганимизда, саждага боришди, фақат иблис мутакаббирлик билан бундан бош тортди ва кофирлардан бўлди» (Бақара, 34).

Кибрли одам ҳақни тан олмайди, тўғри йўлдан оғиб, гуноҳ қилади. Гуноҳ қалбни қорайтиради. Қорайган қалбда тўғри ва хато-ни фарқловчи ички ҳис йўқолади. Оқибатда, тўғри йўлни билса ҳам, унга юрмайди, хато йўлни билса ҳам, унга юради. Қалб кўзи ожиз кибрлиларни Аллоҳ таоло ҳидоятдан тўсиб қўяди. Аллоҳ таоло оятларига эътиборсиз бўлиш икки дунё саодатини бой беришдир.

Кибрли кимса яхшиларга эргашишдан ор қилади, ўзини бошқалардан, барча нарсадан, ҳатто Аллоҳ таолонинг амр-фармонларидан ҳам устун қўяди. Шу боис кибрли кимса Аллоҳ таолога хос улуғлик, буюклик сифатларига даъво қилган, Аллоҳ таолога ўзини шерик санаган бўлади. Ҳолбуки, Аллоҳ таоло уни яратган, унга мол-дунё, саломатлик ва ҳаёти учун барча керакли нарсаларни ато этган. Бунинг устига у Аллоҳ таолонинг неъматларига ҳар сонияда муҳтождир. Демак, инсоннинг такабурлик қилиши аҳмоқлик, бемаънилик ва ноҳақликдир.

“Тафсири ибни Касир”, “Мунтахаб ат-тафосир”,
“Тафсири Насафий” асосида
Анвар АҲМАД
тайёрлади.

КЕЛАЖАККА ҒАМХЎРЛИК

(Давоми. Бошланиши 1-бетда)

Бугун ривожланаётган, янги-ланаётган дунёни, эртанинг эҳтиёжларини ўйлаб, ёшларга зарур илм-хунарлар ўргатилса, миллат келажаги порлоқ бўлади. Ҳазрати Али (розийаллоху анху): “Болаларингизга келажак давр илмини ўргатинглар, чунки улар сизнинг даврингиздан бошқа даврда дунёга келишган”, деганлар. Замонамизда муҳим илму хунарларни пухта ўрганиш ёшларимизнинг бурчидир.

Ҳозир Ўзбекистон мусулмонлари идораси тасарруфидаги Тошкент Ислом институти ва Ислом ўрта-махсус билим юртларида неча ўнлаб ёшларимиз таълим олишмоқда. Мазкур ўқув масканлари устозлари Баркамол авлод йилида ёшлар таълим-тарбиясига янада жиддий эътибор беришяпти.

Жума мавъизаларда баркамол авлод тарбияси мавзуга алоҳида ўрин ажратилади. Имомларимиз бу билан кифояланиб қолмасдан, маҳаллалар ва узоқ-яқин қишлоқлардаги ёшлар ўртасида тушунтириш ишлари олиб боришади. Ўрта ва олий ўқув юртлари, мактаб ўқувчилари билан гўзал одобахлоқ ҳақида суҳбатлашишади.

Баркамол авлод йили барча юртдошларимизга хайру баракали, файзли бўлишини Аллоҳ талодан астойдил сўраб, дуолар қиламиз.

* * *

Янги 2010 йил бошида Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов 60 ёшга тўлдилар. Фурсатдан фойдаланиб муфтий ҳазратларини ҳаётларидаги бу муҳим сана билан чин кўнгилдан табриклаймиз, у кишига Аллоҳ таоло доимо сўхат-саломатлик, барча савобли ишларида ғайрат ва барака ато этишини тилаймиз.

Таҳририят

«Тошкент Ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси яқинда ҳиндистонлик атоқли муҳаддис олим Абдусалом Муборакфурийнинг (1870–1924) «Имом Бухорий сийрати» асарини (396 бет, 5000 нусха) босмадан чиқарди. Арабчадан тарих фанлари доктори, профессор Убайдулла Уватов таржима қилган. Китобда Аллома Ажлуний “Ал-Фавоиду дирорий” асаридан улғу имомнинг илм ва инсон қадрини қандай эъзозлаганлари ҳақидаги ушбу ривоят ҳам келтирилган.

ДЕНГИЗДА БЎЛГАН ВОҚЕА

Имом Бухорий ҳазратлари ҳадис ровийларини излаб денгиз сафарига чиқдилар. Ҳамёнларида минг динор пул бор эди. Йўловчилардан бири олим ёнига келиб, “иззат-икроми, ҳурматини” билдирди, ўзини яқин тутди. Имом Бухорий ҳам илтифот кўрсатиб, самимий муомала қилди. Бир неча бор суҳбатлашиб ўтиришди. Бир гал шериги қувлик билан Имом Бухорийнинг ростгўйлигидан фойдаланиб, олимда минг динор пул борлигини билиб олди.

Эртасига ҳалиги одам уйқудан уйғонгач, хўнграб йиғлашга тушди. Бақирганича ёқасини йиртиб, юз-бошларига уриб, дод-вой солди. Одамлар унинг фарёдидан ҳайратга тушишди. Кема масъуллари сабабини сўраб, уни саволга туттишди. Ўзини жабрдийда кўрсатиб: “Минг динорим бор эди, йўқолиб қолди”, деб зорланди у. Шунда тафтишчилар кемадаги барча йўловчиларнинг чўнтақларини бирма-бир текшира бошлашди. Имом Бухорий ҳазратлари ҳамёнидаги пулни денгизга улоқтирдилар. Тафтишчилар ҳаммани текширишди, ҳеч қандай пул топишмади. Шундан сўнг улар пул йўқотдим деб туҳматчилик қилгани, ёлғон гапиргани учун ҳалиги одамнинг таъзирини беришди.

Кема манзилга етиб келди, одамлар қирғоққа тушишди. Ёлғончи кимса Имом Бухорий ҳазратларининг ёнига келиб, минг динорини қаерга, қандай яшириб қўйганини сўради. “Денгизга ташлаб юбордим”, дедилар Имом Бухорий хотиржам. “Шунча кўп пулни-я. Қандай кўзинг қийди?” деб сўради у яна. Имом Бухорий ҳазратлари: “Эй жоҳил, ҳаётимни илмга, Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) ҳадисларини тўплашга сарф қилганимни билмайсан шекилли? Ҳамма менинг ҳалол, тўғри одамимни билади. Нега энди ҳурматимни, қадримни ёлғончи бир ўғрининг туҳматига бой беришим керак? Қандайдир динорларни деб умр бўйи мисқоллаб топганим ишонч ва адолатдек баҳосиз дурни йўқотишим тўғрими, ахир?” дея жавоб қайтардилар.

ЯХШИ ТАРБИЯ ҲАМ ИБОДАТ

Динимизда оналар улуғланади. Улар бу эъзозга муносиб бўлишлари учун энг олдин фарзандларини тўғри тарбиялашда фидойилик кўрсатишлари керак. “Тукқан она кундан яхши, боққан она ундан яхши” дейилади халқ мақолида. Боқиш фақат қорнини тўйғазиш, эгнини бутлаш эмас. Онанинг асл мақсади, фарзандининг қалбида эзгулик уйғотиш, яхшилиқ ниҳолини ундириш бўлмас экан, чинакам инсоннинг камол топиши мушкул. Шунинг учун маърифатпарвар олим Исмоил Ҳаққий бундай дейди: “Жамиятнинг ҳақиқий саодати яхши тарбия кўрмиш, фазилатли хотинлар ила қоимдир. Хотинлар инсониятнинг ярмисидир. Фақат жуда муҳим бир ярмисидир...” (“Иштирокиюн” газетаси, 1919 йил 22 июл, 134-сон). Оналаримиз фарзанд тарбиясига бир лаҳза ҳам бепарво бўлмасликлари керак.

Фарзанд яхшилиқни ҳам, ёмонликни ҳам илк бор оилада кўради. Ота-она унга ҳар бир ишда ўрнақдир. Болалар катталарнинг юриш-туришига, хулқ-атвориغا тақлид қилади. Уларни тўғри йўлга солиш учун ота-оналарнинг ўзлари тарбияли бўлишлари зарур.

Мутахассисларнинг айтишича, бола икки-уч ёшидаёқ баъзи нарсаларни идрок эта бошлайди. Беш ёшгача қандай тарбияланса, кейинчалик хулқи шундай шаклланади. Кейинги уринишларнинг натижаси кам бўлиши кузатилган.

Унга гўдаклигидан

дастурхон одобини ўргатиш керак: бола овқатланишдан олдин қўл ювишга, луқмани катта олмасликка, шошилмасликка, меъёридан ортиқ емасликка, овқатдан сўнг дуо қилишга, кейин яна қўл ювишга одатлансин.

Бола қандай китоб ўқиётгани, кимлар билан дўстлашгани, қандай филмларни томоша қилишини доим назорат қилиб туриш керак. Катталарга хос ҳикоя ва суҳбатларни тинглашдан узоқ туган маъқул. Тарбиясига ёрдам берадиган, пайғамбарлар ва буюк зотлар ҳақидаги эзгуликка чорловчи ривоятлар, ҳикоялардан кўпроқ айтиб бериш керак. Болалар ахлоқига ёмон таъсир кўрсатадиган китобларни ўқишмасин, ҳаёсиз, шафқатсиз филмларни кўришмасин.

Болани ҳар қандай ҳолатда ҳам уриш тўғри эмас. Хатосини тушунтириб, қилган иши ёмонлигига ишонтириш керак. Тарбияда ширин сўз энг самарали усул. Бир нарсани ўргатишга ва бир ишдан қайтаришга қаттиқ турмай, кескин буйруқ бермай, амалий таъсир ўтказган яхши. Оналар: “Болам қулоқ солмайпти”, деб нолиб юришади. Ас-

лида, бу ҳол дўқ қилиш, жазолаш, қўрқитиш билан орттирилган сохта обрў оқибатидир. Бундай ҳолат болани онадан бездиради. Натижада, гўдак иродасиз бўлиб ўсади.

Ёшлигидан болага авратини беркитишни ўргатинг, ҳаёли бўлиб улғаяди. Ўртоқларини ҳурмат қилишни билсин, мақтанчоқликдан сақланади. Бировдан бир нарса олса, тезда эгасига қайтаришга одатлантиринг, омонатдорлик масъулиятини ҳис этади. Ҳатто ерда ётган, эгаси йўқ нарсага ҳам қўл узатмасин.

Болага кичиклигиданоқ катталар олдида одоб билан туришни, керишмасликни, бармоқларини қирсиллатмасликни, кўп гапирмасликни, оёқларини чалкаштириб ўтирмасликни ўргатиш керак.

Фарзандлар келажагини ўйлаган ота-оналар ўзаро муомалада ҳам паст-баландни ҳисобга олиб, ўринли сўзлашишади. Чунки болалар яхши билан ёмонни катталардек фарқлашмайди. Шу боис бирор ёмонлик қилиб қўйишса, афсус чекишмайди. Агар вақтида яхши сўз билан тушунтирилса, унда эзгуликка интилиш ҳисси кучаяди.

Яхши тарбия ҳам ибодатдир. Бола азиз, одоби ундан азиз, деб бежиз айтишмайди. Хуллас, ўғил-қиздек улуғ неъматнинг қадрига етайлик, уларга чиройли хулқни мерос қолдирайлик.

Фотима ҲАҚБЕРДИЕВА,
ЎМИ аёллар бўлими
мудираси

– Болаларимизни Аллоҳ таоло имонли, инсофли қилсин!

– Ўғил-қизларимиз Худо ёрлақанган бандалар қаторида бўлишсин!

– Ёмон йўлдошдан, ёмон назар, ёмон сўзлардан асрасин!

Бу сўзлар ҳар куни дуога қўл кўтарганимизда, йўлга чиқиш олдидан, оғир-енгил пайтларда айтадиган истак-илтижоларимиз.

Ота-она бирор ишга қўл урса, кўз олдига энг олдин фарзандлари келади. Орзуларимиз, эзгу-мақсадларимиз ҳам ўсаётган, камолга етаётган фарзандларимиз билан боғлиқ. Шу боисдан 2010 йилга “Баркамол авлод йили” деб ном берилиши ўзидан ҳам кўпроқ боласини ўйлайдиган халқимизнинг кўнглига ёқиб тushди.

БОЛАМ ДЕБ ЯШАЙДИ ХАЛҚИМИЗ

Баркамол авлод тарбиясини нимадан бошласак экан деб ўйланишимизга ҳожат йўқ. Чунки ота-боболаримизнинг бу борада тутган йўриқлари катта ибрат. Уларнинг фарзанд тарбиясида қўллаган услубларида одоб-ахлоқ, маънавий, жисмоний тарбия ҳаммаси уйғун ҳолда шаклланиб, сайқалланиб, мукамал ҳолатга келган. Биргина миллий курашимизни олайлик. Боболаримиз ўғил болаларнинг суюғи қотганидан бошлаб давраларда кураш туширишган. Кураш уларни фақат жисмоний жиҳатдан чиниқтириб қолмай, балки ҳалоллик, мардлик, тан бериш, ор-номус каби ҳамият билан боғлиқ ҳиссиётларни ўргатган. Ёки шам ёруғида ўтадиган дostonхонликларни олайлик... Бу фақат ўқиш ёки тинглаш соатлари эмас, дoston қахрамонларидан бирга-бирга завқланиш, баҳодирлар ёвузларни кўтариб отишганида уйғонадиган жасорат, фахр туйғуларининг шаклланиш пайти эди...

Қизлар тарбиясидаги нозик жиҳатларни эслайлик. Фаросатли онахонларнинг танбеҳ маъносида битта бош чайқаш ёки лаб тишлаб қўйиши тарбиянинг қанчалар таъсирли усулидир. Албатта, бугун кеча эмас. Дарвозалар очик, майдонлар кенг. Олдинлари ўсаётган йигит-қизни асраш лозим бўлган бирикки ёмон нарса бўлган, бугун уларнинг сони ҳам, номи ҳам кўп. Гиёҳвандлик, ОИТС, одам

савдоси, миссионерлик... Бу балоларга сира парвосиз қараб бўлмайди. Улардан ҳаммиша огоҳ бўлишимиз керак. Боғчаларимиз, мактабларимиз, лицейлар, коллежлар, олий таълим масканлари ёшлар қалбини илм-маърифат билан ёритишса, фарзандларимиз хўжақўрсинга дафтар қоралаб, шунчаки диплом учун ўқишдан, синов ва имтиҳонларга юзаки қарашдан йироқ бўлишса, муроду мақсадларимизга етаверамиз.

Болани баркамол қилиб тарбиялаш учун бошида таёқ кўтариб, унга: “Баркамол бўласан!” деб буюриб бўлмайди. Уларни севиш, меҳр кўрсатиш, меҳнатга ўргатиш билан бирга, ор-номус, ҳаёо каби фазилатларга эга қилиб, эзгулик йўлига солиб қўйса, келгусида миллат учун қайғурадиган инсонлар камолга етишади.

Баркамол авлод йилини ҳамма ўзимники деб қабул қилиши керак. “Бу йил меники, номига яраша салмоқли бўлишига мен ҳам ҳисса қўшишим шарт” деган ният ҳар бир қалбда уйғонса, эзгу истакларимиз амалга ошади.

Биз яхши ниятли халқимиз. Ҳар соат, ҳар кундан эзгулик кутамиз. Аллоҳ таоло ниятимизга яраша берсин!

Қутлибека РАҲИМБОЕВА,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими

Абдурахмон Раъфат ПОШО

НУАЙМ ИБН МАСЪУД

Нуайм ибн Масъуд ҳассос қалбли, заковатли, тадбирли йигит эди. Муаммолар уни ташвишга сололмас, қийинчиликлар қарши-сида доврираб ҳам қолмасди. Топқирлиги, уддабурролиги билан ажралиб турарди.

Бироқ битта камчилиги бор – ўйин-кулгини севар, дунё лаззатларини жуда яхши кўрар эди. Ҳар сафар оромбахш кўшиқ, ёқимли мусиқа истаб қолса, Наждни тарк этиб, Ясрибга жўнар, кўнгилхушликларга пулини аямасди. Шу боис Ясрибга кўп келар, бу ердаги яхудийлар, айниқса, Бани Қурайза одамлари билан ош-қатиқ бўлиб кетган эди.

Аллоҳ таоло Пайғамбаримизни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳақ дин билан тўғри йўлни кўрсатиш учун инсониятга юборганида Нуайм ибн Масъуд эски одатига кўра дунё лаззатларига берилган эди. Баъзи қурайшликлар каби у ҳам янги динга қарши чиқди. Мадинага бостириб келган Абу Суфён ибн Ҳарб бошлиқ лашкар сафида Нажднинг Фатафон қабиласи жангчилари, жумладан, Нуайм ҳам бор эди. Мусулмонлар уларни шаҳар атрофига чуқур ҳандақлар қазиб кутиб олишди.

Ҳандақ воқеаси олдидан Нуайм кечаси тўшагида тўлғониб, ўзи билан ўзи кўп баҳслашди: «Эсингни йиғ, Нуайм, сени бу ерга олис Нажддан нима етаклаб келди? Ҳақ дин олиб келган Пайғамбар ва унинг тарафдорлари билан урушишга қандай баҳона топасан? Ҳеч бир сабабсиз қон тўкишнинг кимга кераги бор?» Узоқ давом этган виждон қийноғи Нуайм учун ҳам, мусулмонлар учун ҳам яхши якунланди.

Ярим тунда у сездирмай чиқиб, Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) ҳузурларига келди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ажабландилар:

– Нуайм ибн Масъудмисан?

– Ҳа, эй Аллоҳнинг расули, – деди Нуайм.

– Ярим тунда сени бу ерга нима бошлаб келди? – деб сўрадилар Сарвари олам.

– Мен Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигига, сиз Унинг бандаси ва элчиси эканингизга, сиз олиб келган нарса эса ҳақ дин эканига гувоҳлик бергани келдим, – деди Нуайм. – Исломни қабул қилдим, аммо қабиладошларим бу ишимни билишмайди. Нима истасангиз, шуни буюринг.

– Сен бизларга халоскор бўлдинг, одамларинг олдига қайтиб бор, агар кўндирол-

санг, уларни бизга қарши урушишдан қайтар. Ахир урушда хийла ҳам бўлади-ку, – дедилар Фахри коинот.

Шундан кейин Нуайм ибн Масъуд (розийаллоҳу анху) қабиладошлари олдига қайтиб бориб, уларни ўзгалар манфаати йўлида ҳеч бир сабабсиз уруш олиб боришдан қайтарди. Бошқа аламзада қабилалар аҳлига ҳам ҳақиқий аҳволни тушунтириб, мусулмонлар билан жанг қилиш фойдасиз эканини айтди. Топқирлиги ва уддабурролиги боис қон тўкилишининг олди олинди. Душман жанг майдонини ташлаб кетишдан ўзга чора тополмади.

Шундан кейин Нуайм ибн Масъуд (розийаллоҳу анху) Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) энг яқин сафдошларидан бирига айланди. Сарвари олам уни масъулиятли вазифаларга тайинладилар.

Макка фатҳи куни Абу Суфён ибн Ҳарб мусулмонлар қўшинини кузатар экан, Фатафон қабиласи байроғини кўтариб келаётган кишини кўриб:

– Анави ким бўлди? – деб сўради.

– Нуайм ибн Масъуд, – деб жавоб қилишди.

– У Ҳандақ жангида бизларга қандай катта зарар келтирган эди-я! – деб хитоб қилди Абу Суфён. – Қасам ичиб айтаман, олдин у Муҳаммаднинг ашаддий душмани эди, энди эса унинг қўшинида қабиласи байроғини кўтариб келмоқда...

Аҳмад МУҲАММАД
тайёрлади.

ТАЪЗИЯ ҲАҚИДА

“Таъзия” сўзи сабрга чақириш, юпатиш каби маъноларни англатади. Сал кенгроқ айтадиган бўлсак, мусибатга бериладиган ажру савобни эслатиш, марҳум ҳақида дуо қилиш билан мусибатдор кишига тасалли бериш, уни чиройли сабр қилишга ундашдир.

Ҳукми: Таъзия билдириш мустаҳабдир. Бунга Пайғамбаримизнинг (солаллоҳу алайҳи ва саллам): “Мусибатдор одамга таъзия билдирган кишига ҳам унинг савобича савоб берилади”, деган сўзлари асосдир.

Ҳикмати: Таъзия билдиришда бир қанча ҳикмат бор. Улардан баъзилари булардир:

– мусибатдорнинг мусибатини енгиллаштириш;

– мусибатга бериладиган улкан савобни эслатиш;

– Аллоҳ таолонинг қазосига рози бўлиш лозимлигини ёдига солиш;

– марҳум ҳақида дуо қилиш;

– мусибатдорни оғир пайтда қўллаб-қувватлаш;

– мусибат вақтида ёддан кўтарилиши мумкин бўлган нарсаларни эсга солиш.

Таъзия вақти:

Киши оламдан ўтган вақтдан бошлаб уч кунгачадир. Мусибатдор қайғуси ҳаддан ошмаса, кўмишдан сўнг таъзия билдириш авлодир. Таъзия бир марта билдирилади, қайта таъзия билдириш

макруҳ. Шунингдек, уч кундан кейин таъзия билдириш ҳам макруҳ. Агар мусибатдор ёки таъзия билдирувчи макруҳ уч кун ичида таъзияга етиб келолмаган бўлса, кейин ҳам таъзия билдириши макруҳ эмас.

Таъзия билдириладиганлар: Таъзия марҳумнинг ҳамма яқинларига, каттаю кичикларига билдирилади. Агар мусибатдор аёл ёш бўлса, унга фақат маҳрам эр кишилари таъзия билдиришади, унга номаҳрам эр кишилар таъзия билдиришлари мумкин эмас.

Марҳумнинг яқинига таъзия билдиришда: “Аллоҳ таоло вафот этган яқинингизни мағфират қилсин, раҳматига олсин. Сизга сабр ва ажр берсин” дейиш мустаҳабдир.

Фикҳий манбалар асосида
Акмал АВАЗ
тайёрлади.

МАЗҲАБСИЗЛИК ХАТАРЛАРИ

Эътироф этилган мазҳабларни инкор этиш (мазҳабсизлик) оқибатида Қуръони карим ҳамда ҳадиси шарифлардан хоҳишга кўра ҳукм олиш келиб чиқади. Бу билан мазҳабни инкор қилувчилар ўзига хос ҳукм олиш йўлини “ихтиро” қилган бўлишади. Бу ҳол, ўз навбатида, янги мазҳабни даъво қилишдир. Суриялик машҳур олим Муҳаммад Саид Рамазон Бутий ҳазратлари: “Мазҳабсизлик диндан чиқишга олиб борадиган кўприқдир”, деганлар.

Қуръони карим ва ҳадиси шарифлардан ҳар ким ўзбошича янги ҳукм чиқариши мусулмонларни куфрда айблаш, мусулмонлар қонини тўкишни ҳалол ҳисоблаш, боғийлик (яъни, қайси жойда бўлишдан қатъи назар, ҳукуматга қарши чиқиш), даҳшат солиш, обод жойларни вайрон қилиш, фитна кўзгаш каби динимизда ман қилинган ишларга олиб бормоқда.

Мазҳабларни инкор этувчи бузғунчи оқимларда кузатилаётган фожиалардан, эътироф этилган фикрий мазҳаблар ҳамда ақидавий таълимотларни тан олмаслик оқибатида келиб чиқадиган хатарлардан омани огоҳ этиб туриш бурчимиздир.

1-хатар. Мусулмонни кофир дейиш

Аҳли сунна ва жамоа уламолари наздида бирор-бир мусулмонни кофирга чиқариш мумкин эмас. Мусулмонни кофирга чиқариш (такфир) жуда оғир оқибатларга олиб келади. Ҳазрати Али (розийаллоҳу анҳу) замонларида пайдо бўлган хаворижлар биринчи бўлиб мусулмонларни куфрда айблашлари натижасида бир қанча мусулмонлар, жумладан, Ҳазрати Али ўлдирилдилар.

Мовароуннаҳрдан етишиб чиққан улуғ уламо ва фузалоларимиз бундай бузғунчи ғояларнинг диёримизга кириб келишига йўл қўйишмаган. Тўғри йўлдаги мусулмоннинг ақидаси қандай бўлиши лозимлиги ҳақида ақида китобларида ёзиб кетишган. “Қибла аҳлларида бирортасини гуноҳ туфайли кофир санамаймиз. Модомики ўшани ҳалол ҳисобламаса. Имон бўлса, гуноҳ уни қилган одамга зарар қилмайди, демаймиз” (“Ақида-тут Таҳовий” матни).

Муаллифнинг: “Қибла аҳлларида бирортасини гуноҳ туфайли кофир санамаймиз” дегани, Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) келтирган жами нарсаларга имон келтириб, диннинг асосий рукнларидан бирор нарсани инкор қилмаган одамни катта ё кичик гуноҳ туфайли кофир деб ҳукм чиқармаймиз, деганидир.

Аллоҳ таоло катта гуноҳ қилган одамни мўминлардан ҳисоблаб: **“Агар мўминлардан икки тоифа ўзаро урушиб қолса, дарҳол уларни яраштиринг”** (Хужурот, 9), деб, охирида: **“...мўминлар оға-инилардир. Оға-иниларингизни келиштириб қўйинглар...”** (Хужурот, 10) деган.

Аллоҳ таоло: **“Албатта яхшиликлар ёмонликларни кетказади”** (Нисо, 114) деган. Бу, мўмин киши яхшилик қилса, ёмонликлари ўчирилади, деганидир.

Пайғамбаримиздан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу хусусда қуйидаги ҳадис собит бўлган:

“Ким бизнинг намозимизни ўқиса, қибла-мизга юзланса, қурбонлигимизни еса, у мусулмондир. Бизнинг фойдамиз у учун ҳам

фойдадир ва бизга зиён нарса унга ҳам зиёндр” (Имом Бухорий).

Ҳар қандай сўз ёки бузуқ иш куфрга да-лолат қилавермайди. Муслмон кишини ко-фирга ҳукм қилиш учун ниҳоят даражада дақиқ тафтиш ва илм керак. Шунинг учун так-фир масаласи фақат муфтий ва қозилар ҳал қиладиган масалалардан ҳисобланади.

Ибн Умардан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: “Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай дедилар: «Агар бир киши биродарини “Эй кофир!” деса, батаҳқиқ бу сўзи иккисидан бирига қайтади. Агар айт-ганидек бўлмаса, унинг ўзи кофир бўлади» (Имом Бухорий).

2-хатар. Муслмонларнинг раҳбарларига қарши чиқиш

Муслмонларнинг раҳбарларига қарши чи-қиш боғийликдир. Агар боғийлар ҳақ усти-даги раҳбарга қарши чиққан пайтларида ўлдирилса, уларга жаноза ўқимаслик ҳақида фуқаҳолар фатво беришган.

Таҳовийнинг ақида китобида қуйидагилар-ни ўқиймиз:

“Подшоларимиз ва раҳбарларимизга қарши, гарчи зулм қилсалар ҳам, хуруж қилмаймиз, уларни дуоибад ҳам этмаймиз. Итоатидан бош тормаймиз. Уларга итоат этишни Аллоҳга итоат этиш жумласидан, яъни, фарз деб биламиз. Гуноҳ ишларга бу-юрсаларгина итоат этмаймиз. Уларнинг ҳаққига яхши дуолар қилиб турамыз” (“Ақоид” матнлари. Шайх Абдулазиз Ман-сур таржимаси).

Далил: “**Эй имон келтирганлар! Аллоҳга итоат этинглар. Пайғамбарга ва ўзларин-гиздан (бўлмиш) бошлиқларга итоат этинглар!**” (Нисо, 59).

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ким менга итоат қилса, батаҳқиқ, Аллоҳга итоат қилибди. Ким менга исён қил-са, батаҳқиқ, Аллоҳга исён қилибди”, деган-лар (Имом Бухорий, Имом Муслим).

3-хатар. Ноҳақ қон тўкиш

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا

وَعِظَبَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

“Ким бир мўминни қасддан ўлдирса, унинг жазоси жаҳаннамдир. Унда абадий қолур. Унга Аллоҳнинг ғазаби ва лаъна-ти ёғилур. Ва Аллоҳ унга улкан азобни тайёрлагандир” (Нисо, 93).

Мўмин кишини қасддан ўлдириш қул озод қилиш билан ҳам, хун тўлаш билан ҳам ювиб бўлмайдиган катта жиноят ва гуноҳдир. Мўмин мўминни қасддан ўлдириши бир айб-сиз жонга қўшиб, имондек улўф неъмат ту-файли вужудга келган ақида қардошлигини ҳам ўлдиришдир. Шунинг учун ҳам қисқаги-на бир оятда бу жиноятчига бошқа ҳеч кимга тайин қилинмаган олий жазолар – жаҳан-намда абадий қолиш, Аллоҳнинг ғазабига ва лаънатига дучор бўлиш ва у Зот тайёрлаб қўйган улкан азоб ваъда қилинмоқда. Пай-ғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадисларининг бирида: “Бир муслмоннинг ўлдирилиши Аллоҳнинг ҳузурини дунёнинг ту-гашидан ҳам огирроқдир”, деганлар.

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ

نَفْسًا بَغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ

النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ

جَمِيعًا ...

“Ана ўша (илк қотиллик) туфайли Ис-роил авлодига шундай ҳукми битиб қўйдик: “Бирор жонни ўлдирмаган ёки Ерда (бузғунчилик ва қароқчилик каби) фа-сод ишларни қилмаган инсонни ўлдир-ган одам худди ҳамма одамларни ўлдир-ган кабидир. Унга ҳаёт бахш этган (ўлим-дан қутқариб қолган) одам эса барча одамларни тирилтирган кабидир...” (Моид, 32).

Анасдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қили-нади: Пайғамбар (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Уч нарса имоннинг асладандир: “Ла илаҳа иллаллоҳ» деган кимсага тегмай-миз; гуноҳи туфайли уни кофирга чиқар-маймиз; амали туфайли уни Исломдан чи-қармаймиз», дедилар (Имом Абу Довуд).

Аллоҳ таоло барчамизни ўзи рози бўлган аҳли сунна ва жамоа эътиқодида собитқа-дам қилсин.

Даврон АБДУЛҚОДИР,

ЎМининг Хоразм вилояти вакили,

Аброр МУХТОР АЛИ,

Урганч шаҳар “Фаҳриддин ар-Розий”

мадрасаси мударриси

НУРИДДИН АБУЛҲАСАН (МУЛЛА АЛИ ҚОРИ)

Нуриддин Абулҳасан Али ибн Султонмуҳаммад Ҳанафий қироат илмида моҳир, зукко ва замонасининг етук олими бўлганидан Исломоламида «Мулла Алийюл Қори» номи билан танилган. Алломанинг туғилган йили тўғрисида аниқ маълумот йўқ, фақат баъзи манбаларда темурийлар ҳукмронлиги даврида, милодий XV аср да яшаб-ижод қилгани қайд этилган.¹

Ҳанафий мазҳабининг забардаст олими Мулла Али Қори Ҳиротда илм таҳсилани бошлаб, Қуръони каримни тўла ёд олади. Шайх Муҳйиддин ибн Ҳофиз Зайниддин унинг илк устозидир. Алломанинг талабалари йиллари темурийлар салтанати гуллаб-яшнаган даврга тўғри келган. У замонасининг таниқли олимларидан илм ўрганиб, фақиҳ бўлиб етишади. Сафавийлардан Шоҳ Исмоил ибн Ҳайдар ҳукмронлиги пайтида кўпчилик уламолар каби Мулла Али Қори ҳам чорасизликдан мамлакатни тарк этади. Ҳижрий 952 йили Макка шаҳридан кўним топади. Бу эмин шаҳарда аллома яна илмга шўнғийди.

Шайх Шаҳобиддин Абул Аббос Маккий (ҳижрий 973 йили туғилган), Шайх Алоуддин ибн Ҳисомиддин Абдулмалик шофибий Мисрий, Муҳаммад Саид ибн Мавлоно Хўжа Ҳанафий Мисрий (ҳижрий 981 йили туғилган) ва Шайх Абу Исо Кутбиддин Муҳаммад ибн Алоуддин Аҳмад Ҳанафий Маккий унга устозлик қилишган.

Тафсир, ҳадис ва фикҳ илмларида ном қозонган Сулаймон ибн Сайфиддини Жоний, Шайх Муҳйиддин Абдулқодир ибн Муҳаммад шофибий Маккий, қози Абдулрахмон ибн Исо Ҳанафий Маккий, Шайх Муҳаммад Абу Абдуллоҳ Муқаллиб (вафоти 1061 ҳижрийда) Саййид Муҳаммад Ҳусайний Балхийлар алломанинг шогирдларидир.

Шайх Муҳаммад Зоҳид Кавсарий «Ироқ аҳлининг фақиҳлари ва уларнинг сўзлари» рисоласида: «Имом Абу Ҳанифанинг издошларидан Мулла Алийюл Қори ҳофиз, беназир муҳаддис

олим эди», деб ёзади. Шайх Муҳаммад Идрис Кандеҳлавий эса «Ат-Таълиқус Сабиҳ» асарида уни: «Улуғ муҳаддис, ақли ўткир, фозил, замонасида тенгсиз, асрининг танҳо олими», дея таърифлайди. Замондош ва маслакдошлари у зотни «Ҳақиқатлар султони, нодир фикҳий масалалар билимдони, фақиҳ, муфассир, қорию мутакаллим, муҳаддис ҳамда балоғат ва фасоҳат, наҳв илмларининг муаллими» деб тан олишган.

Аллома саксондан ортиқ китоб ёзган. Баъзи асарлари неча асрлардан бери ўқув юртларида муҳим дарслик ва қўлланма бўлиб келмоқда. Олимнинг «Анварул Қуръон фи асрорул Фурқон» (Фурқон сирларида Қуръон нурлари), «Ан-насиҳу вал-мансуху минал ҳадис» (Ҳадисларнинг насх ва мансухлари), «Адиллату муътақади Аби Ҳанифа фи абавайи Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам)» (Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ота-оналарига доир ақидада Абу Ҳанифанинг далили), «Ал-асмарул жанийяту фи асмаил Ҳанафия» (Ҳанафий олимларнинг исмлари ҳақида йиғилган мевалар), «Ал-аҳадисул қудсияту арбаъиния» (Қирқ қудсий ҳадис), «Ал-адаб фи ражаб» (Ражаб ойи одоблари) ва «Манақибу ал-Имоми Аъзам ва асҳобиҳи» (Имоми Аъзам ва асҳобларининг маноқиблари) каби китоблари машҳурдир.

Аллома мазҳабимиз фикҳий масалаларига доир кўп рисоалар ҳам ёзган. «Рисалату фи ҳимаяти мазҳабил Имоми Аби Ҳанифа» (Имом Абу Ҳанифа мазҳабини ҳимоя қилиш тўғрисида рисола), «Рисалату фир радди ала мин замми мазҳабил Имоми Аби Ҳанифа» (Имом Абу Ҳанифа мазҳабини ёмонловчиларга раддия рисоласи) шулар жумласидан.

Аллома ўндан ортиқ китобга шарҳ ёзган. «Шарҳи Саҳиҳи Муслим» (Имом Муслим «Саҳиҳ»ининг шарҳи), «Шарҳу Айнил илми ва зайнил ҳилми» («Ҳилмнинг зийнати ва илмнинг булоғи» китобига шарҳ), «Шарҳу ал-Фикҳил акбар» («Фикҳул акбар»нинг шарҳи), «Шарҳу

Муснад ал-Имоми Аби Ханифа» (Имом Абу Ханифанинг «Муснад»ига шарҳ), «Шарху ал-Ҳидоя лил Марғиноний» (Марғинонийнинг «Ҳидоя»сига шарҳ), «Шарху ал-Виқоя фи масаилл Ҳидоя» («Ҳидоя» масалаларидаги «Виқоя»га шарҳ) ва «Мирқотил мафотиҳ шарҳи Мишкатил Масобиҳ» («Мишкатул Масобиҳ»ни шарҳлашда очилган нозик ўринлар) каби шарҳлари бутун Ислом оламида эътиборлидир.

Мазҳабимизнинг буюк алломаси Мулла Али Қори Имом Абу Ханифа, Суфён Саврий ва Фузайл ибн Иёзларнинг йўлидан бориб, ҳаётда дуч келган масалаларга асосли жавоблар берган. Олим илм ва ибодатда собитқадам ва мўътадил бўлган. Манбаларда у зотнинг моҳир хаттот ҳам бўлгани айтилади. Аллома мискин ва муҳтожларга кўп ёрдам берган, ҳалол ризқ истаб, таржима ишлари билан шуғулланган.² Аллома асарларини таржима қилган кишилар айтишича, у зот ҳар йили бир марта чиройли хат билан Мусҳафни тўлиғича кўчириб, тушган пулни рўзғорга ишлатар экан. Шайх Абдулҳалим Нўмоний «Ал-Имоми Алиюл Қори ва асариҳи фи илмил ҳадис» асарида «Аллома Куръони каримни ҳар олти ойда (бир йилда икки бор) тўла кўчирар, бирининг пулини Ҳарамдаги фақир-мискинларга садақа қилар, иккинчисиникини эҳтиёжларига сарфлар эди», деб ёзади.

Ҳазрати Мулла Али Қори ҳанафий ҳижрий 1014 йили шаввол ойининг 14 кунини Макка шаҳрида вафот этади. Баъзи ривоятларда алломанинг Макка ҳудудидаги «Муаллат» деган жойга дафн қилингани айтилади.

Абдувоҳид ҲУРОЗОВ

¹ «Хуласатул асар». 3-ж., 185-бет; «Саматун нуҷум». 4-ж., 393-б.

² «Мирқотул мафотиҳ». Байрут, 1971. 1-ж., 27-бет.

Ўтган 2009 йил Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институти ҳаётида ўчмас из қолдирди. Таълим-тарбия ва илмий ишлар борасида қатор ижобий натижаларга эришилди. Дарслар савияси, фанларни ўзлаштириш яхшиланди.

Устозларимиздан Жабборали Нурматов, Абдуллох Муҳиддинов ва бошқалар Тошкент Ислом университе-

ЎЧМАС ИЗ ҚОЛДИРДИ

ти ва Шарқшунослик институти ўқитувчилари билан ҳамкорликда олий ўқув юртлари талабалари учун «Тажвид» дарслигини тайёрлашди. Шунингдек мударрислар Ибодулла Аҳроровнинг «Араб тили» дарслиги, Абдулазим Саидахмедовнинг «Ўлчов бирликлари» китоби чоп этилди.

Устозларимиздан Абдурасул Абдуллаев «Куръони каримда аксиологик муаммолар» мавзуда номзодлик ишини ёзмокда. Соатмурод Примов Ислом университети қошидаги тадқиқот марказида илмий изланиш олиб борапти.

Институтимизда «Талабалар илмий жамияти» тузилди. Иқтидорли талабалар аниқланиб, магистратурада ўқишга тавсия қилинди. Ўтган йилги битирувчиларимизнинг 30 фоизга яқини турли йўналишлар бўйича магистратурада таҳсилни давом эттиришяпти.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси тасарруфидаги ўқув муассасалари ўртасида ўтказиладиган «Йил ўқитувчиси» кўрик танловида бу йил ҳам устозларимиз ғолиб бўлишди. Ислом тарихи фанидан дарс берувчи Абдулазим Саидахмедов мутлоқ биринчилкни қўлга киритди.

2009 йилнинг 20 май кунини

Тошкент Ислом университетида ўтказилган диншунослик бўйича олимпиадада институтнинг 2 босқич талабаси Нозимжон Эминжонов бешинчи ўринни эгаллади.

Ўтган йили маънавий-маърифий соҳада ҳам эсда қоларли воқеалар кўп бўлди. Адабиётларга бой кутубхона ташкил этилди, кенг ва шинам ўқув зали, шунингдек, радиотармоқ иш бошлади.

Талабаларимиз республика анъанавий қорилар мусобақасида барча йўналишлар бўйича ғолиб бўлишди. Ғолиблардан уч нафари ўктябр ойида Макка шаҳрида ўтказилган халқаро мусобақада Ватанимиз шарафини ҳимоя қилди.

«Ўзбекистон» телеканалининг «Ҳидоят сари» ва «Зиё» студияси кўрсатувларида Мўминжон Сайдалиев, Собиржон Рустамов, Ёрмуҳаммад Эшназаров, Имоммуҳаммад Убайдуллаев каби устозларимиз диний-маърифий чиқишлар қилишди.

Ёшларимиз институт тарихида илк бор республика олий ўқув юртлари талабалари ўртасидаги универсиада спорт беллашувларида иштирок этишди.

Саиджамол МАСАЙИТОВ,
ТИИ проректори

НУРОТАДА ЎТГАН ВАЛИЙЛАР

Ёзма тарихий манбаларда Нурота тарихи ва олимлари ҳаётига доир маълумотлар оз эмас. Уларнинг кўпиди Нурота “шаҳар” деб тилга олинади.

Аҳмад Маҳмуд Бухорийнинг “Тарихи Муллозода” (XV аср) китобида: «Саййид Аҳмад “Қандийа”да келтирубдириким, 80 маротаба манбаларда топдимки, буюрибдилар: Мовароуннаҳрда учта муборак шаҳар бор. Булар: Бухоро, Самарқанд ва Нур (яъни, Нурота)», деб қайд этилган¹.

Абдулкарим Самъонийнинг (мил. 1113-1167) “Китабул ансоб” (“Насабнома”) китобида, нуроталик бир неча олим ҳақида маълумотлар берилади:

1. Абул Ҳасан Муҳаммад ибн Муҳаммад. Улуғ алломалардан (шаҳар шу зот шарафига “Нурота” деб аталган).

2. Абул Ҳусайн Аҳмад ибн Муҳаммад (ҳижрий 380/мил. 991 йили вафот этган).

3. Ал-Жижжорий - Бухоронинг Нурота беклиги Сижжор қишлоғидаги Абумусойиб Солиҳ ибн Муҳаммад Жижжорийдир².

4. Абу Шуайб Солиҳ ибн Муҳаммад Сижжорий. Бухородан йигирма фарсах узоқликдаги Нур қишлоғида яшаган. Улуғ аллома, фозил инсон эди. 404 ҳижрийда (мил. 1014) Бухорода вафот этган⁴.

4. Абу Муқотил Аҳмад ибн Муҳаммад. Бухоро уламоларидан таълим олган. У киши шеърий рисолалар айтиб турган, шогирдла-

ри ёзиб олишган. Ҳижрий 417 (мил. 1027) йили, ражаб ойида вафот этган.

5. Абу Бакр Зумий. Нур қалъасига яқин Зум қишлоғида яшаган Абу Бакр Муҳаммад ибн Абусаййид Суморий-Зумий... Абу Ҳафс Умар Насафий шу зотнинг шогирдларидан бўлган³.

6. Али ибн Мустидо Нурий.

7. Абу Наср Аҳмад ибн Жаъфар Нурий. Олимлардан Муҳаммад ибн Аҳмад у зотнинг ўғлидир.

8. Абу Мусо Имрон ибн Абдуллоҳ Ҳофиз. Улуғ муҳаддис, юз мингдан ортиқ ҳадис ёд билган. У зот Абу Ҳафс Қатир ва Муҳаммад ибн Салом Пойкандийнинг устозидир.

Аллома Абул Ҳасан Муҳаммад ибн Муҳаммаднинг (раҳматуллоҳи алайҳ) милодий 907 йили вафот этганини эътиборга олсак, “Нурота” атамасининг илк қўлланиш даври X аср бошлари дейиш мумкин. Шу ўринда “Нурота”даги “ота” бирикмаси ҳақида сўз айтиш эҳтиёжи туғилади. Бу хусусда Фаҳриддин Али Сафийнинг “Рашаҳоту айниил ҳаёт” китобларига мурожаат этайлик:

“...Турклар они Ото Яссавий дерлар. Ва отониким, туркий лафзида падарни айтурлар, ул машойихларга итлоқ (татбик) қилурлар”⁵.

Бинобарин, арабча “шайх”, форсча “пир”, ўзбекча “ота” сўзлари бир хил маънога эга. Бу сўз, улуғлик, донишмандлик ва фозиллик даражасига етган зотларга нисбатан қўлланади.

Абул Ҳасан Муҳаммад етишган олим бўлганлар. Қабрлари Нурота чашмаси саҳнида. У зотнинг “ота” деб улуғланишига боис тасаввуфнинг яссавия йўналиши етакчиларидан бири бўлгандир.

Абул Ҳусайн Аҳмад ибн Муҳаммад номи ҳам ёзма манбаларда кўп тилга олинади.

Алишер Навоийнинг “Насойимул муҳаббат” асарида Абул Ҳусайн Аҳмад ибн Муҳаммад ҳақида бундай жумлалар бор:

“Иккинчи табақадандур. Оти Аҳмад ибн Муҳаммад ал-Бағовийга маъруфдир. Бағдодиюл аслдур. Сирри Сақатий ва Муҳаммад Али Қассоб ва Аҳмад ибн Абулҳаворий би-

лан суҳбат тутубдур ва Зуннун Мисрийни (қоддасаллоҳу сирруҳу) кўрубдур ва Жунайд (қоддасаллоҳу сирруҳу) акрониндиндур...»⁶

Бу иқтибосдаги “маъруфдир” сўзидан “ал-Бағовий” номи билан танилганини, кейинги жумлардан асли бағдодлик эканини англаймиз, даврининг улуғлари Зуннун Мисрий (мил. 796–960/61), Жунайд Бағдодий (вафоти мил. 910 йил), Сирри Сақатий (вафоти мил. 867 йил) билан яқин, ҳамфикр ҳамда устоз-шоғирд бўлганини тушунамиз.

Алишер Навоий Шайх Абул Ҳусайн Аҳмад ибн Муҳаммад номини “Насойимул муҳаббат”нинг ўн беш ўрнида қайд этади, қабри Марвда эканини ёзади.

Фаридулдин Аттор ҳам (1148/51–1220) “Тазкиратул авлиё”⁷ китобида Шайх Абул Ҳусайн Аҳмад ибн Муҳаммад ҳақида кенг маълумот беради ва у зотнинг ҳоли билан боғлиқ ўн учта ҳикояни келтиради.

Суюндик МУСТАФОВ,
Тошкент шахри

¹ Аҳмад Маҳмуд Бухорий. “Тарихи Муллозода”. Т., “Янги аср авлоди”, 2009.

² Абдулкарим Самъоний. “Китабул ансоб”, 11-бет.

³ Ўша асар, 16-бет.

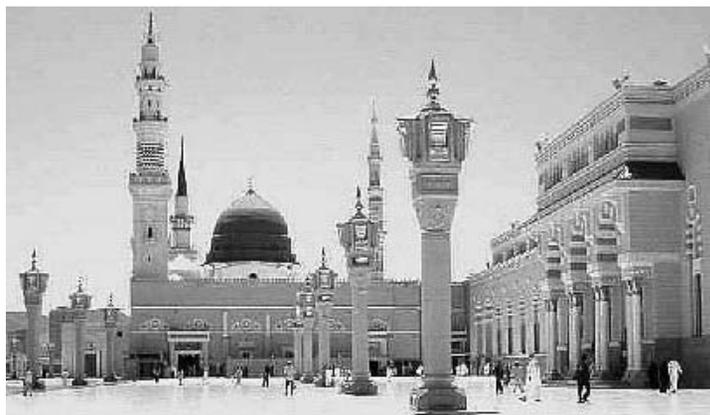
⁴ Ўша асар, 15-бет.

⁵ Фахриддин Али Сафий. “Рашаоту айнил ҳаёт”, 22-бет.

⁶ Алишер Навоий. “Насойимул-муҳаббат”, 60-бет.

⁷ Фаридулдин Аттор. “Тазкиратул авлиё”, Т., 1997.

Анас ибн Моликдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Аллоҳ таоло бандаси тавба-тазарру қилганида, саҳрода тунянғизни йўқотиб қўйиб, бехос уни топиб олганингиздан кўпроқ севинади», деб марҳамат

АЛЛОҲНИ НИМА СЕВИНТИРАДИ?

қилдилар» (Имом Бухорий, Имом Муслим).

Абу Ҳурайра (розийаллоҳу анҳу) бундай деганлар: «Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Аллоҳ таолога қасам, мен ҳар куни Аллоҳ таолога етмиш мартадан кўп истиғфор айтаман ва тавба қиламан», деганларини эшитганман» (Имом Бухорий).

Истиғфор банданинг Аллоҳ таолодан гуноҳларини кечирешини сўрашидир.

«Тавба» сўзининг луғатдаги маъноси «қайтиш» — гуноҳ ишлардан тийилишдир. Тавбанинг учта руқни бор: гуноҳдан буткул тийилиш; қилган гуноҳлари учун астойдил пушаймон бўлиш; қайта гуноҳ қилмасликка азму қарор қилиш. Агар гуноҳи ўзгалар ҳақини поймол этиш билан боғлиқ бўлса, улардан кечирим сўраш, молини ноҳақ олган бўлса, қайтариб бериш тавбанинг тўртинчи руқнидир.

Уламолар Аллоҳ таолонинг севинишини розилиги деб шарҳ қилишган. Демак, гуноҳлардан тавба-тазарру қилган кишидан Аллоҳ таоло рози бўлиши умид қилинади.

Ҳар қандай катта ё кичик гуноҳ учун тавба қилиш вожиблигига

уламолар иттифоқ этишган. Тавбани кечиктириб бўлмайди.

Ҳадиси шарифдаги «етмиш мартадан кўп» ибораси ададни эмас, балки кўпликни англатади. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) гуноҳлардан асралган ва хатолари кечирилган бўлсалар, нега истиғфор айтадилар ва тавба қиладилар, деган саволга уламолар турлича, жумладан, истиғфор ҳам ибодат бўлгани учун, мусулмонларни истиғфор ва тавбага ўргатиш учун, деб жавоб беришган.

Имом Байзовийнинг «Анворут танзил» тафсирида бундай нақл қилинган: «Нафсингиз устидан ғолиб бўлиш... учун Аллоҳ таолога истиғфор айтинг» (813-бет).

Яширин ва очик катта-кичик гуноҳлардан тавба-тазарру қилиш, истиғфор айтиш мўминга хос фазилатли амалдир. Агар банда сидқидилдан, ихлос билан ҳақиқий тавба қилса, қалби имон нури билан ёришади, кўнглидан гашлик, ҳузурсизлик ва бошқа иллатлар кетади. Шу боис улуғ зотлар: «Тавба-тазарру солиқлар меърождир», дейишган.

Абдулҳамид ТУРСУН,
ЎМИ Фатво бўлими мудири

АВСТРАЛИЯ ИТТИФОҚИ

ЖУГРОФИЙ ЎРНИ. Австралия Иттифоқи жанубий ярим шарда, Австралия қитъаси, Тасмания ороллари ва унинг атрофидаги майда оролларда жойлашган. Шимолда уни Тимор, Арафур денгизлари ва Торрес бўғози, шарқда Коралл ва Тасмания денгизлари, жануб ва ғарбда Ҳинд океани сувлари ўраб туради.

ТАРИХИ. Австралия тубжой аҳолиси аждодлари бундан тўрт минг йил олдин қитъага кўчиб келишган. Илк қабилалар темир, деҳқончилик, чорвачилик нималигини билишмаган. Улар асосан илдиз ва мева териб еб, ов қилиб тирикчилик ўтказишган. Австралиянинг туб аҳолиси (аборигенлар) ноёб ов куро-

Майдони: 7 682 300 кв.км.
Аҳолиси: 19,4 миллион киши.
Пойтахти: Канберра шаҳри.
Тузumi: федерал парламент давлати.

Давлат бошлиғи: Британия қироличаси.

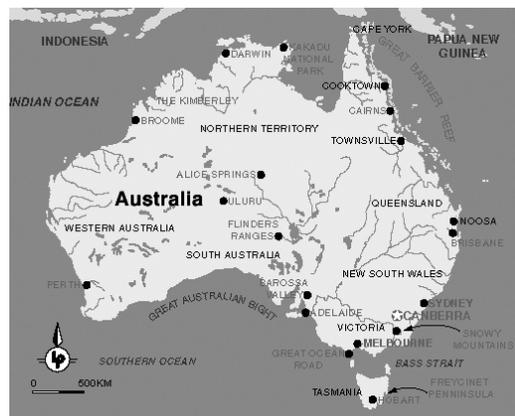
Маъмурий тузилиши: 6 та штат ва 2 та ҳудуддан иборат.

Йирик шаҳарлари: Сидней, Мелбурн, Брисбен, Перт, Аделаида.

Пул бирлиги: австралия доллари.

ли бўлмиш бумеранг ихтирочиларидир. Ўн саккизинчи аср охирида мамлакатда уч юз мингга яқин тубжой аҳоли қолган эди.

1606 йили ҳолланд денгизчиси Янсзон овропаликлардан биринчи бўлиб Австралия соҳилларига тушади. 1643 йили эса ҳолландалик бошқа бир денгизчи Тасман мамлакатнинг шимолӣ соҳиллари ва Тасмания оролларини тадқиқ қилади. 1770 йили инглиз капитани Жеймс Кук Австралиянинг шарқий қирғоқларини текшириб, қитъани Британия қироллиғи мулки деб эълон қилади. Ўн саккизинчи аср охирида қитъада биринчи инглизлар шаҳри Сидней пайдо бўлади. Англия кўп йил бу мамлакатдан маҳбусларни сургун қилиш жойи сифатида фойдаланди. Ўн тўққизинчи аср ўрталарида мамлакатда сочма олтин конлари то-

пилиб, энди бу ерга бойлик васвасасига учганлар оқиб кела бошлашди.

1901 йил 1 январда Австралия Иттифоқи ташкил этилиб, унга Англиянинг вассали мақоми берилди. 1931 йили у Британия Иттифоқи таркибида ички ва ташқи сиёсатда тўла мустақилликни қўлга киритди. Иккинчи жаҳон урушида гитлерчиларга қарши иттифоққа қўшилиб жанг қилди. 1967 йили мамлакатнинг тубжой аҳолисига тўла фуқаролик ҳуқуқлари берилган.

ИҚТИСОДИ. Австралия саноати ва қишлоқ хўжалиғи ри-

вожланган мамлакатдир. Санотнинг машинасозлик, тоғ-кон, пўлат эритиш, кимё, озиқ-овқат каби тармоқлари жуда тараққий этган. Деҳқончилик маҳсулотлари, асосан, буғдой чет элларга сотилади. Қўйчилик, қорамол боқиш ҳам ривожланган. Қўйлар бош сони бўйича дунёда етакчи ўринда. Хитой, Япония, Миср, Индонезия ва МДХ мамлакатлари Австралиянинг савдодаги асосий шерикларидир.

АҲОЛИСИ. Қитъада аҳоли сийрак жойлашган, бир квадрат километрга икки-уч киши тўғри келади. Жами аҳолининг қирқ фоизи мамлакатнинг икки асосий шаҳри Сидней ва Мелбурнда яшайди. Фуқароларнинг кўп қисми, яъни тўқсон беш фоизи оврупаликлар, асосан, инглиз ва ирландлар, тўрт фо-

изи осиеликлар, бир фоизи туб аҳоли вакиллари.

ДИНИ. Мамлакат деярли барча аҳолисининг йигирма олти фоизи англикан черкови тарафдорлари, яна шунчаси католиклар, йигирма фоизи протестантлар, тўрт фоизи православлар, қолгани эса мусулмонлар, яҳудийлар ва буддавийлардир.

МЎМИН-МУСУЛМОНЛАР ҲАЁТИ. Ҳозир мамлакатда чорак миллионга яқин мусулмон истиқомат қилади. Улар янги барпо қилинган ўнлаб жомеъ масжидларида ибодатларини бемалол адо этишяпти. Яқинда Австралия Ислом кенгаши мусулмонлар учун маданият мажмуаси қуришга ҳукуматдан ижозат олди. Таркибида масжид, маъмурий бинолардан ташқари олти қаватли тураржой, таълим маркази, тўйхона, хиёбонлар бўлган мажмуа Ривервейл ўлкасининг Перт шаҳрида қурила-

ди. Мелбурн, Сидней ва Брисбен университетлари ҳамкорликда Исломий тадқиқотлар маркази ташкил этишди. Марказда Австралия масжидлари учун малакали имом-хатиблар ва диний ходимлар тайёрланади.

Таҳорат олишга қулай, сувни тежайдиган илк мослама Австралияда кашф этилди.

Аҳмад ТУРСУН
тайёрлади.

Манбалар:

1. «Страны мира», справочник. Москва, 2003 г. стр. 563-566.
2. «Атлас мира», справочник. Москва, 2003 г. стр. 68-69.
3. Интернет сайтлари.

ОТА-ОНА ҲАҚИ

Фарзандларига яхшилик қилиш ота-онанинг фитратларида бор. Улар ҳатто ўзлари касал бўлишлари эвазига ҳам болалари соғ-саломат юришларини, оч қолишса ҳам, фарзандлари тўқ бўлишларини хоҳлашади. Қўлларидаги мазали таомни болаларига едириб, хузурланишади. Лекин баъзилар улғайгач, қандай катта бўлишганини тез унутиб қўйишади. Шу боис фарзандларга ота-онанинг ҳақини қайта-қайта эслатиб туриш ке-

рак. То фарзандлар боласини деб тунларини бедор ўтказган, ўғил-қизини ўзидан ҳам ортиқ кўрган зотларнинг қадрига етишсин.

Қуръони каримда ота-она ҳақи Аллоҳнинг ҳақидан кейин зикр этилган:

«Аллоҳга ибодат қилинганлар ва Унга ҳеч нарсани шерик қилманганлар! Ота-оналарга эса яхшилик қилинганлар! Шунингдек, қариндош...га ҳам»¹ (Нисо, 36).

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ота-онага яхшилик қилишни Аллоҳга суюкли амалларнинг энг улуғи деганлар. Абдуллоҳ ибн Масъуд (розийаллоҳу анҳу) ривоят қиладилар: «Мен Пайғамбаримиздан (алайҳиссалом): “Аллоҳ таолога қайси амал энг суюкли?” деб сўрадим. У зот: “Ўз вақтида ўқилган намоз”, дедилар. Мен: “Кейин қайси (амал)?” дедим. У зот: “Ота-онага яхшилик қилиш”, дедилар» (*Муттафақун алайҳ*).

Фарзанд зиммасида ота-онанинг бир қанча ҳақлари бор:

1. Яхшилик қилиш. Уларни муҳтож қилмаслик, яшаш шароитларини яхшилаш, қўллаб-қувватлаш.

2. Ширин сўз ва чиройли муомалада бўлиш. Ота-онанинг ёши ўтган сайин ёрдамга ва эътиборга зориқади. Фарзанд уларга доимо чиройли муомала қилиб, ширинсўз бўлиши керак. Аммо ғазаб қилиш, сиқилганини кўрсатиш, ота-онанинг юрагини ларзага солиди.

«Раббингиз, Унинг Ўзигагина ибодат қилишингизни ҳамда ота-онага яхшилик қилишни амр этди. (Эй инсон!) Агар уларнинг бири ёки ҳар иккиси ҳузурингизда кексалик ёшига етсалар, уларга “уф!..” дема ва уларни жеркима! Уларга (доимо) ёқимли сўз айт!» (Исро, 23).

3. Тавозе ва мулоимлик кўрсатиш. Гоҳо фарзандлар оталаридан кўра бойроқ, бошқалар назарида обрўлироқ бўлиб қолишади. Шунда баъзилари ўзлари билмаган ҳолда ота-оналарини менсимай қўйишади. Динимиз бундай ҳолатда, болалар қанча бой ва обрўга эга бўлмасин, ота-онасига мулоим ва меҳрибон бўлишни буюрган:

«Уларга меҳрибонлик билан, хорлик қанотини паст тут...» (Исро, 24).

4. Ота-она ҳаққига дуо қилиш. Фарзанд гўё ота-она парваришлаган ниҳол. Инсон яхшиликни қайтаришга ожиз бўлса, унинг учун дуо қилиши керак. Дуо охиратга заҳира бўлади. Ота-она ҳаққига яхши дуо қилиш гўзал вафодорликдир. Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадисларида одам вафот этганида, унинг барча амали тўхтаб, фақат уч нарсдан савоб етиб туриши айтилган. Улардан бири солиҳ фарзанд қилган дуодир.

Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилади:

«...Ва (дуода) айт: “Эй Раббим! Мени (улар) гўдаклик чоғимда тарбиялаганларидек, Сен ҳам уларга раҳм қилгин!» (Исро, 24).

5. Ота-онанинг дўстлари билан алоқани мустаҳкамлаш. Фарзандлар ота-онанинг вафотларидан кейин қариндошлар билан алоқаларини мустаҳкамлашлари, уларнинг дўстлари ҳолидан хабар олиб туришлари керак. Бани Салама қабиладан бўлган бир киши Пайғамбаримиздан (алайҳиссалом): “Эй Аллоҳнинг Расули! Ота-онам вафотларидан кейин улар учун яхшилик қилишимга бирор иш борми?” деб сўради. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): “Ҳа, уларнинг ҳақига дуо қилиб, истиғфор сўрашинг, васиятларини амалга оширишинг, қариндошлари билан алоқани мустаҳ-

камлашинг ва дўстларини хурмат қилишинг”, дедилар (*Имом Абу Довуд ривояти*).

Имом Муслимдан қилинган ривоятда Пайғамбаримиз (алай-ҳиссалом): “(Ота-она вафотидан кейин) қилинадиган энг катта яхшилик — уларнинг дўстлари билан алоқа ўрнатишдир”, деганлар.

Оналар заиф ва кўнчилчан, доимо бир суянадиган, саховатини ҳис қилиб турадиган кишига муҳтож бўлади. Аллоҳ тало онанинг ҳақини алоҳида таъкидлаган.

«Биз инсонга ота-онасини (рози қилишни) буюрдик. Онаси уни заифлик устига заифлик билан (қорнида) кўтариб юрди. Уни (кўкракдан) ажратиш (муддати) икки йилда (битар). (Биз инсонга буюрдик:) “Сен Менга ва ота-онангга шукр қилгин! Қайтиш Менинг ҳузуримгадир”» (*Луқмон, 14*).

Динимиз ота-онага яхшилик қилишни буюрар экан, уларни яхши-ёмонга ажратмайди. Ота-онага яхшилик қилиш фарз, ҳар бир фарзанд зиммасидаги бурчдир.

Фарҳод ЖҰРАЕВ,
Тошкент Ислам институти ўқитувчиси

Фозил хаттот Бухоронинг “Мозори шариф” дарвозаси таш-қарисида, «Гулзор» мавзеида камтарона ҳаёт кечирар, форсча китобларни кўчирар эди. Кўпинча Мирзо Бедил асарларини китобат қиларди.

1803 йили Бухорога Ҳин-

ХАТТОТ ЖАСОРАТИ

дистондан бир савдогар келиб қолди. У Мирзо Абдулқодир Бедилнинг ўзи ёзган қўлёзма девонини олиб келган эди. «Бедилнинг асл қўлёзмаси бир савдогарда эмиш» деган хабар бутун Бухорога ёйилди. Бухоро амири ҳам китобни кўриш, сотиб олиш ҳавасига тушди. Лекин савдогар уни жуда қиммат баҳога ҳам сотишга кўнмади. Амир нусха кўчиртириб олмоқчи бўлди, аммо савдогар китобни қаттиқ қадрлаганидан чокларини бузиб, бўлак-бўлак қилишларига рози бўлмади.

Савдогар Бухорода бир ой туришини айтди. Уни қирқ кун қолишга кўндиришди. “Қайси котиб шу хизматни қирқ кун ичида бажарса, минг тилло пул, яна қўшимча инъом ва ҳадялар берилади», деб шахар ва қишлоқларга жар солишди. Оз муддатда катта ишни бажариш қийинлигидан ҳеч бир хаттот отилиб чиқмади. Шунда Фозил хаттот бу хизматни бажаришга ваъда бериб, шартларни қабул қилди.

Фозил хаттот «Гулзор»даги хужрасига қамалиб олиб, китоб кўчиришга киришди. Қирқинчи куни “Мозори шариф” дарвозаси олди одамларга тўлди. Ҳамма хаттот ишининг натижасини кутар

эди. Шу пайт дарвозадан Фозил хаттот кўриниб қолди. Ўзи от устида, китоб аслини ва кўчирган нусхаларини арқонга боғлаб, хуржундай осилтириб келарди. Амирга хабар беришди. У хаттотни кутиб олишга одамларини чиқарди. Улар тим тагида хаттотни қаршилашди. Ҳаммалари тантана билан Арка боришди. Юкларни отдан туширишди. Хаттот белгиланган муддат ичида икки нусха: бирини амирга, бирини ўзига кўчирган эди. Янги нусхалар катта ўлчамли, букланадиган қоғозга кўчирилган, тахминан беш юз варақ бўлар эди.

Амир илтифотлар кўрсатиб, мингта қизил олтин пул, яна бош-оёқ кийимлар, турли ҳадялар берди. Фозил хаттот у пулларга сув бўйида бир бино қурдирди.

Шундан кейин ўзидаги китобдан қисқартириб, яна бир нусха кўчирди. Шу тариқа Мирзо Бедил асарлари Мовароуннахрга тарқалиб кетди.

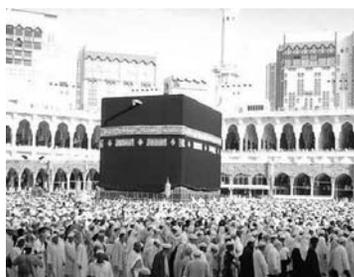
Абдулқодир МУРОДОВ
таржимаси

* Шарифжон Махдум. «Рисолаи хаттотон». Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти жамғармаси (инв. рақами 2193).

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Каъбанинг калити нечта?

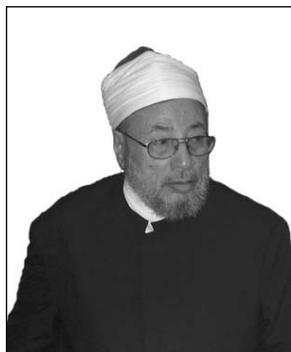

Муаззам Каъба эшигининг милодий XIII аср – аббосийлар даврида тайёрланган калити Истанбул кўргазмасида кимошди савдосига кўйилмади. Ташкилотчилар фикрича, бу қимматбаҳо калитнинг сотувга кўйилиши бутун савдо жараёнини қийинлаштириб юбориши мумкин экан. Шу боис калит эгасига қайтариб берилди.

Маълумотларга кўра, ҳозиргача Каъба эшигининг эллик тўққизта калити ишланган. Улардан эллик тўрттаси Истанбулдаги Тўпқопи музейида, иккитаси хусусий жамғармада, биттаси Лувр музейида (Франсия), биттаси Қоҳирадаги Ислום санъати музейида сақланади.

Ўтган йили Лондонда бўлган савдода Каъба эшигининг калитларидан бири ўн саккиз миллион юз минг долларга сотилган эди.

Юсуф Қарзовийга олий мукофот

Мисрлик таниқли аллома, Мусулмон олимлар халқаро уюшмаси президенти шайх Юсуф Қарзовийга Малайзиянинг юксак мукофоти берилди. Малайзия қироли Мизон Зайнул Обиддин мукофотни олимга ҳиж-

рий янги йилнинг биринчи (2009 йил 18 декабр) куни тантанали маросимда топширди.

Вазирлар, давлат хизматчилари, жамоат арбоблари иштирок этган тантанали маросимда Юсуф Қарзовий Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) сийратлари мавзуида нутқ сўзлади. Шунингдек, аллома малайзияликлар орасида туркум мавъизалар ўқиди.

“Пайғамбар ҳижрати” мукофоти 1987 йили Малайзия Ислום тараққиёти бўлими ташаббуси билан таъсис этилган. Мазкур мукофот билан тақдирланганлар орасида мисрлик Муҳаммад Идрис Марбуий, Индонезия собиқ дин ишлари бўйича вазири Ҳожи Манур Шозалий, суриялик Ваҳба Зухайлий каби таниқли олимлар бор.

Масжиддаги ноёб тош

Малайзия маданият ва ахборот вазири Раис Ятим мамлакатнинг Терренггану ўлкасидаги масжидлардан бирида қадимий ёзув-

лар битилган ноёб тош сақланаётганини маълум қилди. Бу тош 1902 йили топилган эди, аммо улкан аҳамияти – ундаги ёзувлар маъноси яқинда маълум бўлди.

ЮНЕСКО ходими, қадимшунос Зурайн Мажид: “Шу пайтгача Малайзияга Ислום дини ташрифи милодий XV асрда, Малакка шаҳрида ҳинду шаҳзодасининг мусулмон бўлиши билан бошланган деб ҳисоблар эдик. Аммо Терренгганудаги ноёб тош битиклари бу ўлкаларга Ислום

дини кўрсатилганидан юз йил олдин кириб келганини исботлайди”, деб айтди.

Мазкур тошга араб ёзувининг жавий услубида Терренгану ҳукмдорининг Исломни ўлкада расмий дин сифатида тасдиқ этиш ҳақидаги фармони ўйиб ёзилган. Тошнинг бўйи 89 сантиметр, оғирлиги 214 кило.

Инсон ҳуқуқлари бўйича ҳайъат

БМТ Бош асамблеяси 1948 йили инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон декларациясини қабул қилган эди. Шундан буён 10 декабр инсон ҳуқуқлари куни сифатида нишонланади. Шу муносабат билан яқинда Ислом Конференцияси Ташкилоти (ИКТ) бош котиби Акмалуддин Эҳсонўғли баёнот бериб, ташкилот таркибида инсон ҳуқуқлари бўйича доимий ҳайъат ташкил этилишини маълум қилди. Бош котиб айтишича, 2008 йил март ойида Сенегал пойтахтида ўтган мажлисда тасдиқланган ҳужжатлар доимий ҳайъатни тузишга асос бўлади. Янги ҳайъатнинг вазифаси ИКТ низомида белгиланган фуқаролик, ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқларни ҳимоя қилишга кўмаклашидир.

Рус тилида нашр этилади

Москва Ислом университетининг ректори Марат Муртазин Туркияга сафари чоғида Истанбул шаҳри муфтийи Мустафо Чоғрижий, шунингдек, Туркия диний жамғармаси Ислом тадқиқотлари маркази президенти Маҳмет Акиф Ойдин ва бош котиб Камол Қаҳрамон билан учрашди.

Мазкур учрашувларда томонлар мазҳаббошимиз Имоми Аъзам Абу Ҳанифанинг (раҳматуллоҳи алайҳ) асарларини рус тилида нашр этиш, шунингдек, “Исламская энциклопедия” китобини ҳамкорликда нашрга тайёрлаш масалаларини муҳокама қилишди. Ушбу масалалар юзасидан келишув 2010 йил феврал ойида имзоланади.

Мелбурнда анжуман бўлиб ўтди

2009 йил 3–8 декабр кунлари Мелбурн шаҳрида (Австралия) Динлар парламенти-нинг навбатдаги анжумани ўтказилди. Ҳар беш йилда ча-

қириладиган ушбу тадбирга турли дин вакиллари билан саккиз минг киши тўпланди.

Динлар парламенти директори, америкалик пресвитериан руҳонийи Дирк Фика анжуманда сўзлаган нутқида Ислом олами билан Фарб муносабатларига алоҳида тўхталди. Жумладан, у оммавий-ахборот воситаларида Ислом дини ва Фарб мавзуида қирқта дастур ташкил этилиши, мусулмон олимларининг чиқишларига кенг ўрин берилишини маълум қилди.

Бир ҳафта давом этган анжуманда етти юзта кўмита, марказ ва ташкилотнинг саккиз юз нафар вакили сўзга чиқди. Анжуманда швейцариялик мусулмон олими Ториқ Рамазон, АҚШнинг собиқ президенти Жимми Картер, Афғонистон таълим институти раҳбари Сакина Ёқубий каби таниқли ва масъул кишилар ҳам қатнашишди.

Халқаро қонунчиликка мос ҳужжат

Ислом Конференцияси Ташкилоти бош котиби Акмалуддин Эҳсонўғли Оврупа Иттифоқи давлатлари ташқи ишлар вазирларининг Шарқий Қуддус масаласига доир учрашуви натижалари юзасидан қабул қилинган баёнотни қутлади. ИКТ раҳбари ташқи ишлар вазирларининг баёнотини халқаро қонунчиликка мос, шунингдек, фаластин халқи асосий ҳуқуқларини ҳимоя қилишда кўмаклашувчи ҳужжат сифатида баҳолади.

Профессор Акмалуддин Эҳсонўғли Оврупа Иттифоқининг Яқин Шарқ масаласига муносабати Фаластин ерлари ва Шарқий Қуддусда баъзи давлатлар йўл қўётган сон-саноксиз қонунбузарликларни

тўхтатиш борасида халқаро ҳамжамиятнинг масъулиятини ифода этишини алоҳида таъкидлади.

“Илм-фан ва Исло” – янги телефилм

Буюк Британиянинг “ВВС” телекомпанияси “Илм-фан ва Исло” номли кўп қисмли илмий-оммабоп телефилмни суратга олди.

Филм бошловчиси Сюррей университети физика ўқитувчиси Жим ал-Ҳалилий асли ироқлик. Яқин Шарқ ва Шимолий Африкага қилган сафари чоғида уни илк ўрта асрларда илм-фан ривожини, ҳукмдорлар саройларидаги бой кутубхоналар, уларда сақланган бебаҳо манбалар тарихини қизиқтириб қолади. Сўнгра у милодий IX – XII асрларда Исло тамаддуни фан ва маданият соҳасида эришган улкан ютуқлар ҳақида оврупаликлар учун бир филм яратишга киришади.

Филмда Исло тамаддуни тараққиёти босқичлари, илм-фан ривожини, Оврупа Уйғониш давридан камида уч юз йил олдин мусулмон олимлари эришган улкан ютуқлар, уларнинг буюк ихтиролари ҳақида ҳикоя қилинади.

Полша мусулмонлари

Полша ҳудудида мусулмонлар истиқомат қила бошлашганига 600 йилдан ошди. Милодий XVII асрда эса Полшага қирол Ян III Собеский

рухсати билан татар оилалари кўчиб келиб ўрнашишади. Ўша даврларда илк татар қишлоқлари – Бохоники билан Крушиняни ташкил топди. Бохоникида милодий XVIII асрда, Крушинянида XIX асрда қурилган қадимий жомелар ҳозир ҳам ишлаб турибди.

Бу қишлоқлардан ташқари яна мамлакатнинг тўрт ҳудудида, шунингдек, Варшава, Гданск шаҳарларида ҳам мусулмонлар ис-

тиқомат қилишади. Улар 1990 йили Гданск шаҳрида янги жомеъ қуришди.

Полша татарлари уюшмаси раҳбари, Бялисток университети профессори Салим Ҳожибоевич айтишича, мамлакат мусулмонлари жамоасини Исло тарихи ва миллий анъаналар билан таништириш ишларини кучайтириш зарур.

Имом Ҳаззолийнинг қабри топилди

Эроннинг Хуросон ўлкаси Тус шаҳрида мусулмон оламида машҳур улуғ аллома, Ҳужжатул Исло номини олган Имом Абу Ҳомид Муҳаммад ибн Муҳаммад Ҳаззолий Тусийнинг қабри топилди. Ҳозир қабр атрофида казишма ишлари давом этяпти.

Милодий 1058 йили туғилган аллома Абу Ҳомид Муҳаммад Ҳаззолий беш юздан ортиқ асар ёзди. Унинг китоблари ҳозир ҳам қайта-қайта нашр этилади.

Эслатиб ўтамиз, мустақиллик йиллари алломанинг “Иҳёу улумид дин”, “Ўлимни эслаш китоби”, шунингдек, “Мукошафатул кулуб” ва бошқа асарлари ўзбек тилида ҳам чоп қилинди ва севиб ўқилмоқда.

Мазҳабимиз асосчисига бағишланди

Татаристон пойтахти Қозон шаҳрида “Имом Абу Ҳанифанинг маънавий мероси” мавзуида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди. Анжуманда ханафий мазҳабимизнинг асосчисининг ҳаёти, илмий асарлари, замондошлари, шогирдлари ҳақида йиғилганларга кенг маълумот берилди.

Қозон Исло университети проректори Рустам Ботиров, халқаро бўлим мудири Рустам Нургалиев, Татаристон мусулмонлари диний бошқармаси раисининг ўринбосари Валлийуллоҳ Ёқубов, Чувашистон мусулмонлари диний бошқармаси раиси Айрат Ҳайбулов ва бошқалар маъруза қилишди.

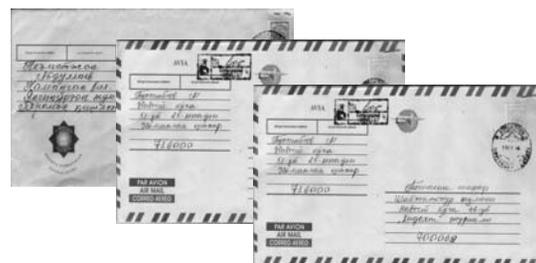
Шукр қилсанг...

Узоқ сафардан қайтган тоғам билан тирикчилик, рўзғор ташвишлари ҳақида суҳбатлашиб ўтирардик. У киши анча йиллар олдин бошидан ўтган бир воқеани сўзлаб берди:

«Раҳматли онамнинг дарди оғирлашган, жуда қийналган

Кўчага чиқдим. Энди қаердан топаман? “Барибир олиб кетаман!” деган ўй билан яна эшикни очдим. Чойхоначининг қовоғи уюлди. Умримда биринчи марта ялиндим:

— Акажон, шу пулга яраша озгина жигар беринг. Онам касал, уч кундан бери туз тотмади. Бугун кўзини очиб, жигар сўради...

тувчи бўлиш билан бирга халқнинг минбари ҳамдир. Мен бир

ИНСОННИНГ БОЙЛИГИ ҚАНОАТДА

пайтларим, савдоларим юришмай қолган эди. Дори-дармонга амал-тақал етказардик. Ҳаммамиз онамнинг кўзларига тикилиб турамиз. Қанийди ақалли сув сўрасалар?

Учинчи куни кечаси энди кўзим илинган экан, опам уйғотди.

— Зарифжон, онам сени сўраяптилар...

Ўзига келганларидан шодланиб, ёнларига учиб бордим. Шарпамни сезиб, саволга тутдилар:

— Болам, ҳозир кечасими, кундузими? Соат неччи бўлдикин?

Саволдан кундузи бўлишини истаётганларини англадим. Шунга яраша жавоб қилдим.

— Озгина жигар бўлсайди... — дедилар онам.

— Сиз жигар дейсиз-у, бўлмайдими? Ҳозир-да...

Ярим кеча. Соат ўн икки. Уч кундан бери туз тотмаган онам озгина жигар сўраяпти.

Чойхоналарга бир-бир бош суқдим. Бешинчисидан сўраганимда, “Бор” деган жавобни эшитиб, кўзларим порлаб кетди. Чойхоначига пул узатдим:

— Озгина беринг.

У қўлимдаги пулга қаради, ҳайдаб юборди.

— Арзимаган пулга жигар сўрашдан уялмайсанми?

— Онамга демайсанми. Сени ичиб олиб, маст-аласт юради-ганларданми деб ўйлабман...

Пулни бир четга қўйиб, хурсанд эшикка отилдим.

— Яна сўраса, келавер, — деб кузатди чойхоначи.

Онам бошқа ҳеч нарса сўрамади...

Шунақа, жиян, сен ҳеч ношукр бўлма. Биздан кўра кўпроқ неъматлар ичида яшаяпсан. Онанг бирор нима сўраса, муҳайё қилишга шароитинг бор...»

Тоғамнинг бу ҳикоясидан кўнглим анча равшан тортди. Чиндан ҳам инсоннинг бойлиги қаноатда. Қаноатсиз киши барибир камбағалдир. Борига шукр қилишимиз керак. Пайғамбаримиз (соллалоҳу алайҳи ва саллам): “Неъматга шукр қилиш унинг узилиб қолишидан омонда сақлайди” (*Дайламий*) деганлар.

Нигора МИРЗАЕВА,

Андижон

Ярим кўнглим тўлди

Ҳурматли таҳририят ходимлари! Мамнуният билан сизга мактуб йўллаяпман. “Ҳидоят”ни мунтазам ўқиб бораман. Журнал илм-маърифат тарқа-

неча сахий инсонларга қалб сўзларимни, миннатдорлигимни етказмоқчиман.

Аллоҳнинг синови экан, икки йил бўлди, қўл-оёғим ишламайди. Халқаро ногиронлар кунида хазорасплик ҳожилар: Тоҳиржон Жуманиёзов, туман бош имоми Хайруллоҳ домла, ЎМИнинг Хоразм вилояти бўйича вакили Даврон Абдуқодиров, мулла Бахтиёр, Қурбонбой Ёқубовлар муқаддас Замзам суви ҳамда хайр-эҳсонлар олиб, кўнгил сўрагани келишди. Шундай саховатли инсонлар туфайли ярим кўнгил тўлар экан. Бошим осмонга етди. Уларга Аллоҳдан барча эзуликларни сўрайман. Ибодатлари қабул бўлсин, икки дунёлари обод бўлсин.

Умрбек ЙЎЛДОШЕВ,

Хазорасп тумани Овшар қишлоғи

Муҳтарама УЛУҒ

Гуллардан дил сўрайман**Тилак**

Кўнгил асраб сийму зардан,
 Холис дуо сўрайман.
 Сувлар қуйиб дарахтлардан
 Баҳри дунё сўрайман.
 Қади тик-тик, боши эгик
 Гуллардан дил сўрайман.
 Кўнгил бериб ҳар ошуфта
 Кўнгилдан йўл сўрайман.
 Топганларим кў-ўп бўлсин деб
 Умримни мўл сўрайман.
 Банда ўлмас — ризқ узилмас,
 Етса басдир йиққанам —
 Бу дунёнинг туйнуғидан
 Ҳур оламга чиққани.

* * *

Қаттиқ боқманг кўнглимга,
 Гарчи Сизга ҳеч кимман.
 Маликахон ойимнинг
 Жонидан сув ичганман.

Парими, ҳурмиди ул,
 Нафаси жамбил эди.
 Бойлиги — бир ҳовли гул,
 Бахти содда дил эди.

Сарой этди кўнгилни,
 Товланарди товуши.
 Губорга ҳам босмасди
 Ярақлаган ковшин.

Ҳар томчи, ҳар гиёҳдан
 Топиб минг завқу маъно,
 Кумушбидедек танҳо
 Эди Марғилон аро.

Ўтган ўтди дейсизми,
 Кимни аябди замон?
 Лекин менинг руҳимда
 Исми йўқ недир омон.

Кўпдан ортда қолмай деб
 Тан югуриб елади.
 Ҳар тонг гулбарг юзидан
 Шамбнам ичгим келади...

Марғилон

Нурулло ОСТОНОВ

Элингдек эл тополмассан

* * *

Ёниб ўтгил жаҳонда то,
 дил ичра оташинг бўлгай,
 Ўзинг озода бўл аввал —
 ичинг ёки ташинг бўлгай.

Умр ранжу риёзатдир,
 асл ганжинг ҳидоятдир,
 Бу не маҳзун ҳикоятдир,
 дилингдек саркашинг бўлгай.

Ариқ ичра оқар сувдай
 ўтар вақтинг, ҳаётинг ҳам —
 Бу қирғоқдан у қирғоққа
 сенинг бир сакрашинг бўлгай.

Улуғ бўлгай кичик йўл ҳам,
 кўнгилдан узма кўнгил ҳам,
 Севолсанг, беҳусн гул ҳам
 муносиб маҳвашинг бўлгай.

Фалакда юлдузингдир бу,
 кечангдир, кундузингдир бу,
 Қаро, ёруғ юзингдир бу —
 чининг ё чалкашинг бўлгай.

Тириклик май тўла жомдир,
 гаҳи соф, гаҳи гулфомдир,
 Келиб кетмоғлигинг бори
 уни бир чайқашинг бўлгай.

Ҳаётинг боғидан бир-бир,
 ўтар барглар каби зир-зир,
 Қувончинг ёки қайғунгдир,
 малолинг ё ғашинг бўлгай.

Дилингдек дил тополмассан,
 элингдек эл тополмассан,
 Ёмондир-яхшидир, охир
 шу эл тобуткашинг бўлгай.

Саҳар туриб...

Саҳар туриб сувлар билан
 кўришдим мен,
 Малакларга савоб қасрин
 қуришдим мен.

Қаршимда тек ўтирғизиб
 мен ўзимни,
 Сўроқ қилдим, ўзим билан
 суришдим мен.

Ўз-ўзимни бекор кетган
 саҳарларим,
 Бекор ўтган умрим учун
 уришдим мен.

Ўзим билан шундай тонги
 “саваш”ларда
 Ростин айтсам, кўп ҳикматга
 эришдим мен.

Самарқанд

Муҳаммад Ризо Огаҳий (1809–1874) туғилганининг 200 йиллиги Вазирлар Маҳкамаси қарори билан юртимизда кенг нишонланди. «Таъвизул ошиқин» девони қўлёмаси¹ асосида улғу шоирнинг икки жилдли танланган асарлари босмага тайёрланди. Шоирнинг ҳамду муножот ва наът йўлида битилган ушбу ғазаллари илк бор чоп этилаётир.

Муҳаммад Ризо ОГАҲИЙ

ҲИРСУ ҲАВОДА УМРИМ НОБУД ҚИЛМА...

* * *

Мани эл ихтилофиға гирифтор этмагил, ё Раб,
Бериб комим ўзунгдин ўзгага зор этмагил, ё Раб.

Қаригонда қаноат неъматини бирла азиз айлаб,
Тамаъ идбори бирла халқ аро хор этмагил, ё Раб.

Адам сори борурда нақди имоним олиб қўлга,
Қўлум тут, раҳзани² шайтонга дучор этмагил, ё Раб.

Лаҳад ичра ики сойил келиб ҳар сўз савол этса,
Анга лойиқ жавоб айтурни душвор этмагил, ё Раб.

Чиқиб ердин улус тонгла йигилгон чоғи маҳшарда,
Мани дуди гуноҳдин тийрарухсор этмагил, ё Раб.

Ёвуқ келса бошим узра қуёш бир лаҳза миқдори,
Йироқ андин карам зулфини зинҳор этмагил, ё Раб.

Тарозуга солиб ўлчарда аъмолин халойиқнинг
Гуноҳимдин савобимни сабукбор этмагил, ё Раб.

Бериб номамни чап қўлга бари яхши-ёмон ичра
Хижолат тигидин бағримни афғор этмагил, ё Раб.

Қадам қўйгон чоғи ўтмак умид айлаб Сирот узра,
Оёқим тойдуруб, бошим нигунсор этмагил, ё Раб.

Қамоли фазли маҳзи³ лутф ила қил восили жаннат,
Вале қаҳри ғазабдин доҳили нор этмагил, ё Раб.

Жамолинг шавқи бирла Огаҳий ашқин тўқар кўздин,
Ҳам ул бечорани маҳруми дийдор этмагил, ё Раб.

* * *

Кўнглумда ғайри ишқин мавжуд қилма, ё Раб,
Ҳирсу ҳавода умрим нобуд қилма, ё Раб.

Хоки дарингни маъбад айлаб манга ҳамиша,
Зухдимга ғайри зотинг маъбуд қилма, ё Раб.

Кўюнг ити изини бошимга саждагоҳ эт,
Ҳар сифла⁴ остонин масжуд қилма, ё Раб.

Айлаб муҳаббатингда дарду балоға роғиб,
Кўнглумга нафс комин мақсуд қилма, ё Раб.

Дард ўти бирла қуйдур жонимни уд янглиғ,
Тан мижмарини⁵ бир дам бедуд қилма, ё Раб.

Уқбо гамин емакда кўнглумни завқнок эт,
Дунё нашоти бирла хушнуд қилма, ё Раб.

Эхроми остонинг тавфиға боғламишман,
Роҳи азиматимни масдуд⁶ қилма, ё Раб.

Мақбул ўлуб халойиқ топғонда йўл қопунгга,
Бу рўсияҳни ногоҳ мардуд қилма, ё Раб.

Афвинг кўзиға манзур ўлғонда аҳли исён,
Бечора Огаҳийни матруд⁷ қилма, ё Раб.

* * *

Ассалом, эй подшоҳи маснади мулки худо,
Дарғаҳинг муҳтождур кавнайн аро шоҳу гадо.

Барча олам аҳли тонг йўқ зотинга фахр айласа,
Ким сифотинг **“раҳматан лил оламин”** дебдур Худо.

“Урватул вусқо” мақсаддур улусға суннатинг,
Етмади мақсудига қилгон илик андин жудо.

Топти олам аҳли ичра муқтадолиғ давлатин
Кимсаким ихлос ила шаръингга қилди иқтидо.

Интиҳоға еткура олмас ёзиб минг даҳр эли,
Наътинга найлаб сурай ман хаста килки ибтидо?

Бўлғуси албатта ганжи матлабиға дастрас,
Хоки роҳингга ким этса жавҳари жонин фидо.

Булбулидур зор, кўйинг гулшаниға етмаган,
Чиқса кўнглум ноласидин кўкка тонг эрмас садо.

Остонбўсингни истаб жони маҳзуним аро
Юз гамим бордурки юз йил деб бири бўлмас адо.

Огаҳийға орзу равзанг тавофи азмидур,
Ё Набий, айлаб онга имдод, еткур эҳтидо.⁸

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ
нашрга тайёрлади.

¹ “Таъвизул ошиқин”. Ўзбекистон ФА Шарқшунослик институти жамғармаси. 938-рақамли қўлёмза. Хаттот Муҳаммад Яъқуб Девон ҳижрий 1323 йили кўчирган.

² Раҳзан — қароқчи.

³ Маҳзи — пок, холис.

⁴ Сифла — тубан, пасткаш.

⁵ Мижмар — хушбўйлик туталидиган идиш.

⁶ Масдуд — тўсилган.

⁷ Матруд — узоқлаштирилган.

⁸ Эҳтидо — тўғри йўл топиш.

ЗАЛОЛАТГА БОШЛОВЧИЛАР

Орамизда фол кўрувчиларнинг сўзларига ишониб амал қилаётганлар ҳам борлиги ачинарлидир. Ваҳоланки, Куръони каримда ҳам, Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам) ҳадисларида ҳам фол кўриш динимизга зид амаллардан экани таъкидланган.

Баъзилар фол кўрувчилар йўқолган нарсаларни “топиб берганини”, касални “даволаганини” йиллаб гапириб юришади. Бу иш гуноҳ эканини билишмайди. Ҳазрати Ойшадан (розийаллоху анҳо) бундай ривоят қилинади: «Одамлар Расулulloх (соллаллоху алайҳи ва саллам) хузурларига келиб фолбинлар ҳақида сўрашди. Шунда у зот: “Уларнинг гапининг тайини йўқ”, дедилар. Одамлар: “Эй Аллоҳнинг расули, гоҳида ўша фолбинлар айтган сўз тўғри чиқиб қолади-ку?” дейишган эди, у зот: “Аслида баъзи сўзларни жинлар илиб олишади-да, дўстлари – фолбинлар қулоғига етказишади. Фолбинлар эса ўша нарсаларга юзта ёлғонни кўшиб, одамларга айтишади”, дедилар (*Имом Бухорий, Имом Муслим*)».¹

Фолбинлар авом халқ орасида ўзларини йўқолган нарсаларни топиб берувчи, йўли боғланганларнинг “бахтини очувчи”, ҳатто жинларни ҳам бўйсундирувчи, барча ёмонликларни қайтара олувчи қилиб кўрсатишади. Ҳақиқатда эса улар жоҳил, итоатсиз ва ёлғончидирлар. Улар ғайбни биламиз деб даъво қилишади. Аслида ғайбни на инс билади, на жин билади. Ғайбни билиш фақат Аллоҳ таолога хос. Аллоҳ таоло марҳамат қилади: **“Қачон Биз (Сулаймонга) ўлимни ҳукм қилганимизда, унинг ўлимига фақат ҳассасини еяётган кемирувчи куртгина далолат қилди. Бас, қачонки у кулаб тушгач, жинлар аниқ билдиларки, агар улар ғайбни билувчи бўлганларида, бу хор қилувчи азобда (меҳнатда узоқ муддат) қолмаган бўлур эдилар”** (*Сабаъ, 14*).

Фол кўрувчиларнинг кирдикорларидан беҳабар киши уларнинг даъволарига учиб, гапларига қулоқ тутати. Ҳийлачи фолбин бу имкониятни иложи борича қўлдан чиқармасликка ҳаракат қилади. Кўринишдан содда, оддий кийинган, ишонувчан ёки

бошига мусибат тушган кишиларни фолбинлар дарров тузоқларига илинтириш пайида бўлишди. Улар одамларга орзуларини рўёбга чиқаришни, туганмас мол-дунёга эриштиришни, бор мушкулларини осон қилишни ва ҳаётнинг барча ғам-ташвишларидан қутқаришни ваъда бериб, тузоқ қўйишади. Бу ўринда фол кўрувчилар ҳаманинг ўзига яраша катта-кичик ташвиш-муаммоси бўлишидан жуда усталик билан фойдаланишади. Олдин арзимаган чойчақа эвазига бошланган “тадбир” бора-бора бечора гофилнинг ҳамма нарсасидан айрилиши билан тугайди. Фол кўрувчи тузоғига тушган кишидан баъзан қора рангли (қўй, эчки, хўроз каби) жонлиқ келтиришни сўрайди. Жонлиқ сўйилиб, қони дардманнинг баданига суртилади. Бу ҳол бир ҳафта, бир ой, баъзан ундан ҳам кўпроқ вақт такрорланиши мумкин. Ҳолбуки, динимизда оқиб чиққан қон ҳаромдир, ҳаром нарса шифо бўлмайди.

Абдуллоҳ ибн Масъуд (розийаллоху анху) ривоят қилади: «Пайғамбаримиз (соллаллоху алайҳи ва саллам): “Ким фол кўрувчининг ёки сеҳргарнинг олдида бориб, унинг айтганларини тасдиқласа, албатта, Муҳаммадга туширилган (Куръон)га кофир бўлибди” деб айтдилар». Демак, фол кўрувчилар ўзига ишонган кишини хонавайрон қилишидан ташқари, дунё ва охираат саодатининг гарови бўлган имонига ҳам таҳдид солишади. Бу ҳадис шарҳида мазҳабимиз фақиҳлари фол кўрувчиларнинг “Шайтонлар мен истаган нарсани бажаради” деб эътиқод қилишлари куфр ҳисобланишини айтишган (*“Радул мухтор”*).

Фол кўриш жирканч ишдир. Фол кўрувчилар ҳам, уларни тасдиқловчилар ҳам имонидан айрилади (*“Баззозия”*). Шунингдек, ўғирланган нарсанинг қаердалигини биламан, дейиш ҳам, менга жинлар хабар етказиб туради, дейиш ҳам кишини диндан чиқаради (*“Татархония”*).

Имонга зарар етиши жуда оғир хатар. Мўмин ҳамиша имонини мустаҳкам сақлашга интилиши, уни турли хавф-хатарлардан асраши керак. Имонини фол кўрувчиларнинг фитналаридан ҳимоя қилиш ҳам мўминнинг энг муҳим вазифаларидандир.

Ғуломжон БОБОЖОНОВ,

Тошкент Ислон университети магистранти

¹ Нававий Абу Закариё Яҳё ибн Шараф. “Риёзус солиҳин”. Т.: “Мовароуннахр”, 2006. 690-б.

Муҳтарам журналхон! “Ҳидоят”нинг ушбу сонидан бошлаб “Минтақа” номли янги руқн остида Ер юзининг турли ҳудудларида кечаётган табиий, ижтимоий жараёнлар ҳақида қисқача маълумотлар билан танишиб борасиз.

ИҚЛИМ ИСИШИГА ҚАРШИ

Дания пойтахти Копенгаген шаҳрида Бирлашган миллатлар ташкилотининг иқлим ўзгаришларига доир анжумани бўлиб ўтди. Анжуманда икки юздан ортиқ мамлакатлар, шунингдек, экология ва жамоат ташкилотлари вакиллари иштирок этишди. Мазкур анжуман арафасида қатор мамлакатлар раҳбарлари, жумладан, АҚШ президенти Борақ Обама ҳавога чиқарилаётган зарарли чиқиндиларни 2020 йилгача 17 фоизга, Россия Федерацияси президенти Дмитрий Медведев 1990 йилдагидан 25 фоизга, Ҳиндистон ҳукумати яқин ўн йилда 20-25 фоизга камайтиришга тайёр эканларини билдиришди. Хитой ҳукумати эса иқтисодиёт ўсишини пасайтириш ҳисобида чиқиндилар миқдорини камайтирмаслигини маълум қилди.

Турли саноат корхоналари, транспорт воситалари ҳавога кўп зарарли чиқиндилар чиқариши боис Ер иқлимида ялпи исиш жараёни кузатиляпти. Олимлар фикрича, XX асрда Ер қурасидаги ялпи ўртача ҳарорат 0,7 даражага исиган.

АВСТРАЛИЯ ЯҚИНИДА МУЗ ТОҒИ

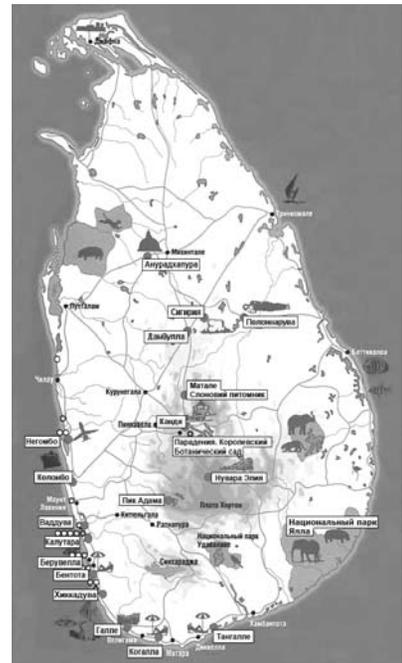
Мутахассислар Австралия қитъасига яқин сувларда улкан муз тоғи (айсберг) пайдо бўлганини аниқлашди. Унинг катталиги бўйига 18, энига 8 километр (Гонконг ҳудудидан катта). Ҳозир у қитъа жанубий қирғоқларига тахминан 1700 километр масофада турибди. NASA ва ESA мутахассислари унга “B7B” деб ном беришди.

Мазкур муз тоғи ялпи юзаси 487 минг квадрат километр келадиган Росса музлигининг бир “бўлакчаси” бўлиши мумкин деб тахмин қилинапти. Олдинига бу муз тоғи 400 квадрат километр катталикда эди. Аммо кейинчалик у бир неча “майда” муз бўлақларига бўлинган.

Муз тоғининг шимолга қараб шунча узоқ йўлни сузиб ўтиши учун ўн йилча вақт кетган.

МУСУЛМОНЛАР ВАТАНЛАРИГА ҚАЙТИШДИ

Шри Ланка мусулмонлари орадан йигирма йил ўтиб, мамлакат шимолига – олдинги яшаш жойларига қайтиб келишди. Улар 1990 йили

ҳукумат қўшинлари билан “Тамил йўлбарслари” ўртасида бошланган уруш сабабли қувғинга учрашган, Путталама қочоқлар ҳудудида яшашга мажбур бўлишган эди.

2002 йили уруш тўхтади, Шри Ланка мусулмонлари конгресси билан “Тамил йўлбарслари” ўртасида қочоқларни қайтариш юзасидан келишув имзоланди. Аммо ўшанда кўзғолончилар ваъдаларида туришмади.

2009 йил 26 декабр куни ўн мингдан ортиқ мусулмон оилалари туғилган юртларига қайтарилди. Мазкур воқеага бағишлаб ўтказилган маросимда Шри Ланка президенти Махинда Ражапакса иштирок этди.

Мавлоно Жалолiddин Румийнинг “Маснавийи маънавий” асарига жуда кўп шарҳлар ёзилган. Чунки бу асарда ибратли, маънолари чуқур маърифий ҳикоялар бор. Куйида ана шундай ҳикоялардан бирининг шарҳи билан танишасиз.

ОҚКЎНГИЛ ЭР, УНИНГ ХОТИНИ ВА БИР КЎЗА СУВ ҲАҚИДА

Сахродаги олис қишлоқда камбағал бир оила яшарди. Табиий, хотин эрига тез-тез йўқчиликдан шикоят қилар, зорланар эди. Бир куни улар маслаҳатлашиб, волийга аҳволларини билдирмоқчи, олдин унга бир ажойиб совға йўлламоқчи бўлишади. Шунда хотин эрига:

— Сиз волийга бир кўза тоза сув олиб боринг. Чунки тотли сув жуда қадриlidir. Ким билади, у томонларда сув шўр ёки бизларникидек ширин эмасдир, — дейди.

Бу гап эрига маъқул тушади ва эртасигаёқ бир кўза сувни кўтариб йўлга чиқади. Йўл юрса ҳам мўл юриб, волийнинг саройига етиб келади. Мулозимлар бадавийни очиқ чеҳра, ширин сўзлар билан кутиб олишади. Сарой Дажла дарёси бўйида эди. Бадавий кўзадаги сувни мақтаб-мақтаб волийга беради. Волий раҳмат айтиб, сувни олади. Сўнг кўзани олтинга тўлдириб, бадавийга қайтаради. Мулозимларга:

— Сахро йўли анча узоқ. Бу одамни кемага тушириб, дарё орқали уйига кузатиб қўйинглар, — деб тайинлайди.

Мулозимлар бадавийни кемага миндириш учун Дажла бўйига олиб келишади. Бадавий суви тиниқ ва тотли, жўшқин дарёни кўриб ажабланади, қилган ишидан бир оз ҳижолат

бўлади, волийнинг фаросати, саховатидан ҳайратда қолади.¹

Ҳикояга шарҳ:

“Маснавий” шарҳчилари бу ҳикоядан инсоннинг турли ҳолатларига доир хулосалар чиқаришади. Ҳикоядаги эркак ақлнинг, аёл эса нафс орзу-ҳавасларнинг тимсоли. Иккиси ҳам инсонга хос. Буларнинг табиатида доим бир-бири билан мубоҳаса қилиш бор. Ҳикояда эса ақл ва нафснинг келишув ҳолати қаламга олинган.

Ҳикоя қахрамонлари сахрода яшайдиган инсонлар. Чўл шароитида сув энг қимматли нарсадир, чунки тақчилладиган ша қадр. Шунинг волий во-

кўза сув олиб бормоқчи бўлди. Бу иши унинг соф кўнгилли, холис ниятли эканини кўрсатади.

Саройга боргач, у ўзи учун жуда қимматли сув тўла кўзани хизматчиларга узатар экан:

— Бу камтарона совғамни улуг султонга етказинг. Ичидаги ширин сувдир. Ҳақиқий раҳмат (ёмғир) сувдир, ўзим бир чуқурда тўплаган эдим, — дейди.

Сарой ходимлари кўзани олишар экан, кулимсирашдан ўзларини тия олишмайди. Бироқ сидқидилдан самимий тақдим этилаётган совғани меҳр ва назокат ила қабул қилишади.

Волий бадавийнинг бу ҳолатида чўл одамига хос кўнгил тозалиги, самимиятни кўради. Унинг кўзасини олтинга тўлдиради. Ҳузурига келган бу солда, қалби пок меҳмонни яна бошқа совғалар билан сийлайди, янги кийим-бош беради ва одамларига:

— Меҳмонимизни Дажла орқали ватанига кузатиб қўйинглар, дарё йўли қуруқликдаги йўлдан қисқароқдир, — деб буюради. Волийнинг мақсади олиб келган суви эвазига бадавийни хурсанд қилиш ҳамда унга Дажла дарёсини кўрсатиш эди. Дажла бўйига келган бадавийнинг бошидан ақл-хуши учади. У умри бино бўлиб бундай жўшқин ва гўзал оқаётган катта сувни кўрмаган, чунки ўзи

ОИЛАНИНГ АСОСИ МЕҲР-МУҲАББАТ

яшаб турган саҳродан ҳеч четга чиқмаган эди. Шунда у кимга қандай совға олиб келганини англайди. Волийнинг қанчалар оқил, бағри кенг, мурувватли эканига иқрор бўлади. Сўнг бундай дейди:

– Бу қандай улуг султон экан, Дажладек ширин сувли дарёси бўлса ҳам, мен олиб келган бир кўза ёмғир сувини хурсанд қабул этди-я. Арзимаган совғамга шунча марҳамат кўрсатди. Аллоҳим, қандай марҳаматли бандаларинг бор-а!..

Бадавийга бундай эҳсон қилинишига сабаб унинг қаноати ва ихлосидир. Бу ўринда пок кўнгил шавқи ва ихлос инсонни нечоғлик юксакларга кўтариши таъкидланмоқда. Ҳикоя замирида ўзи учун қадрли неъматни бошқаларга ҳам раво кўрган, оқибатда кўп яхшиликларга эришади деган ҳикматга ҳам ишора бор.

Мавлононинг ўзлари ҳам изоҳ бериб, бундай дейдилар:

– Эй ўғил! Кўза бу синов оламининг тимсолидир. Унинг ичида маърифат ва гўзаллик бордир. Бироқ бу кўза тўла илм ва гўзаллик ягона,

улуғ Яратувчининг ҳикмат дарёси олдида бир томчи ҳам эмас...

Сенга айтиб берганим аслида бизнинг ҳам ҳикоямиздир. Ҳикоядаги бадавий ҳам, кўза ҳам, кўза ичидаги сув ҳам бизлармиз. Ҳикоядаги эрни ақл, аёлни эса нафс ва очкўзлик деб билгайсан. Бири ёруғликка, бошқаси зулматга етаклашини ҳисобга ол. Аммо руҳ тўғри йўлни топса, ақл ва нафс бир-бирини қўллаб-қувватлаган ҳолда нурга етишгайлар...

Инсон илоҳий васфларнинг тажаллийидир. Ақл ва нафс зоҳиран бир-бирининг зидди-дек кўринади. Бироқ илоҳий васфлар бирлик-уйғунликка чулғаниб, бутун бўлишади. Худди шу каби, инсондаги нафс ва ақл ҳам имон нури билан бир бутун бўлади.

Инсондан кутилгани ҳам аслида шудир. Шундай бирлик-бутунлик билан инсон дунё ва охираат саодатига эришади.

«*Маснавий*» ҳикояларидан сабоқлар» китобидан
Абдуллоҳ МУРОД
тайёрлади.

¹ «Маснавийи маънавий». 1-жилд, 2684 – 2865-байтлар.

* **“Аёлларни ва фарзандларни ишташ билан инсон қалби банд қилинди”** (Оли Имрон, 14).

* Оила эр-хотин муҳаббатига асосланганидагина бахтли ва фойдали бўлади.

* Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) уйланмоқчи бўлган йигитни бўлажак қаллиғини кўришга ундадилар. Муғира ибн Шўбадан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилади: «Мен аёлга совчи қўйган эдим. “Уни кўрдингми?” деб сўрадилар Пайғамбаримиз. “Йўқ”, дедим. Шунда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Уни кўргин, чунки, кўриш ўрталарингда муҳаббат пайдо қилади”, дедилар» (Имом Аҳмад ва Насаий).

* Эрнинг аёлга ва аёлнинг эрга муҳаббати бўлмаганида, уйланиш ҳам, зурриёт ҳам, оила ҳам бўлмас эди.

* Аллоҳ таоло мусулмонларга бузук йўллардан сақланиш учун аввало кўзни тийишни буюради.

* Инсон қалб майли учун гуноҳкор бўлмайди. Аммо қалб майлининг боиси ҳаром бўлса, ундан сўнг келадиган ҳаром ишлари учун гуноҳкор бўлади. Аммо пок севги учун ҳеч қандай гуноҳ йўқ, балки савоб бор. Суютий каби баъзи уламолар бундай дейишган: “Севгисини яширган ифбатли ошиқ савоб олади”.

* Абдуллоҳ ибн Аббосдан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинган ҳадисда Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтадилар: “Севишганларга никоҳдек мақсадга мувофиқ нарса йўқ” (Ибн Можа).

* Инсоннинг ўз ҳақиқа бошқалар шерик бўлишини ёмон кўриши рашқдир.

* Аҳли ва номусини ҳимоя қилиш эрга вожибдир.

Абулқосим Замахшарийнинг “Ал-Кашшоф” тафсири ғоят эътиборли, ўхшаши йўқ манбалардандир. Олтмишдан ортиқ асар ёзган олимнинг илм-маърифатда камолга етгани ушбу тафсирда кўринади.

Ҳижрий 528 йили ёзилган тафсир тўққиз асрдан кўп вақт ўтишига қарамай, илмий қийматини йўқотгани йўқ. Муфассир унда Қуръони карим оятларининг балоғати, фасоҳати ва бошқа нозик томонларини кўрсатиб берган.

айлана шаклли нақш. Илк варақда қуйидаги сўзлар битилган: “Ал-Кашшоф”нинг биринчи жилди. Ушбу китобни хоразмлик буюк аллома Абулқосим Маҳмуд ибн Умар ибн Муҳаммад ибн Умар аз-Замахшарий таълиф этган. Замахшар Хоразмдаги бир қишлоқнинг номидир”. Китоб охирига “Мифтоҳ” китоби муаллифи Саккокийнинг: “Шу оқсоқ олим бўлмаганида Қуръон маънолари тўлиқ тушунилмаган бўлур эди”, деган сўзлари ёзилган.

Тафсир қўлёзмаларидан яна бирини котиб Қавомиддин Атқоний кўчирган. Кўчирилган санаси мундарижада ҳижрий 717 йил, қўлёзманинг ўзида эса 718 йил деб ёзилган. Унинг варақлари сони 197 та. Бу нусхада Сабаъ сурасининг 5-оятдан бошлаб, Фатҳ сурасининг 48-оятгача бор. У сулс услубида кўчирилган, Унинг бош варағида

“КАШШОФ” ТАФСИРИ ҚЎЛЁЗМАЛАРИ

Тафсирнинг машҳурлигини қўлёзма нусхаларининг кўплигида, унга ўнлаб ҳошия ва шарҳлар ёзилганида кўриш мумкин. Биргина Мисрдаги “Дорул кутуб ал-Мисрия” кутубхонасида тафсирнинг 85 та қўлёзмаси бор. Техрон, Бағдод ҳамда Оврупа кутубхоналарида ҳам тафсир қўлёзмалари сақланади. Жумладан, шарқшунос Брокелмен Лондон кутубхонасида “Кашшоф”нинг асл нусхасидан кўчирилган қўлёзма борлиги ҳақида маълумот беради.*

“Кашшоф” тафсирининг Ўзбекистон Фанлар Академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти қўлёзмалар жамғармасида бир неча қўлёзма нусхалари сақланади.

Улардан бирини хаттот Муҳаммад ибн Мафохирий кўчирган. Кўчирилган вақти бир ўринда ҳижрий 700 йил, қўлёзманинг ўзида эса: “Ҳижрий 794 йили рабиул-аввал ойи”, деб кўрсатилган. Варақлари сони 256 та. Насх услубида кўчирилган. Унда тафсир муқаддимаси, Фотиҳа сурасидан то Анъом сурасининг охиригача бор. Қўлёзманинг жилди жигаранг тери билан қопланган. Ўртада

ҳеч қандай ёзув йўқ. Тафсирнинг учинчи қўлёзмасини 823 йили котиб Абдурахмон ибн Абу Бакр насх услубида кўчирган. У 442 варақдан иборат. Унда муқаддима ва Фотиҳа сурасидан Ҳижр сурасининг охирги ояти тафсиригача бор. Биринчи варақда “Соҳиби Насруллоҳ ибн Мирзо Муҳаммад” деб ёзилган. Қўлёзма жилди усти ва ички саҳифасида “Аллоҳ таоло йўлида вақф” деган ёзув бор.

Тафсирнинг бошқа бир қўлёзмасида хаттотнинг исми ёзилмаган. Умумий варақлар сони 335 та. Насх услубида кўчирилган. Қўлёзманинг биринчи варағидаги мундарижада Фотиҳа, Бақара, Юнус, Худ, Юсуф, Раъд, Иброҳим, Ҳижр, Наҳл, Бани Исроил, Каҳф суралари номи келтирилган.

Тафсирнинг яна бир қўлёзмасини Муҳаммад Нуруллоҳ сулс услубида кўчирган. Кўчирилган санаси номаълум. 96 варақдан иборат. Биринчидан олтинчи варақгача Қуръони карим фазилатлари, у ҳақидаги оят ва ҳадислар ўрин олган. Кейинги икки варақда Марям сураси баъзи оятларининг тафсири келтирилган. Тўққизинчи варақдан эса, муқаддима ва Фотиҳа сурасидан бошлаб

Анъом сурасининг 151-оятигача берилган.

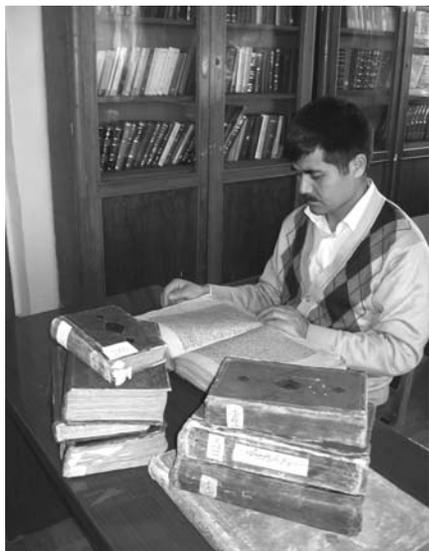
“Кашшоф”нинг ҳижрий 820 йили кўчирилган 419 варақли қўлёзмасида эса Қуръони каримнинг Юнус сурасидан охириг Нос сурасигача тафсири келтирилган. Бу қўлёзма “Кашшоф”нинг ҳошияси бўлиб, унинг тўлиқ номи “Кашфу мушкилотил Кашшоф” (“Кашшоф”нинг қийин жойларини очувчи)дир. Унда асосан муфассирнинг “Кашшоф”да келган сўзларига изоҳ ва шарҳлар берилган.

“Кашшоф”даги наҳв, сарф, баълоғат илмларига доир форсча 280 варақли яна бир қўлёзма бор. Қўлёзманинг кўчирувчиси ҳақида маълумот йўқ.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси кутубхонасида “Ал-Кашшоф” тафсирининг тўлиқ қўлёзма нусхаси сақланмоқда. Қўлёзма ҳижрий 694 йили (милодий 1274) насхда кўчирилган. Хагтот ҳақида маълумот берилмаган. Муқоваси қаттиқ қоғозга нақш бериб ишланган.

Қодир АБДУРАШИД,
Тошкент Ислоҳ университети
тадқиқотчиси

* Доктор Салим Нуаймий. “Таҳқиқу Робизул аброр ли аз-Замахшарий”. Бағдод. “Мақтаба ал-Аъзамий”. 1-ж., 19-б.

БАХТИМИЗ ТИНЧЛИК ТУФАЙЛИ

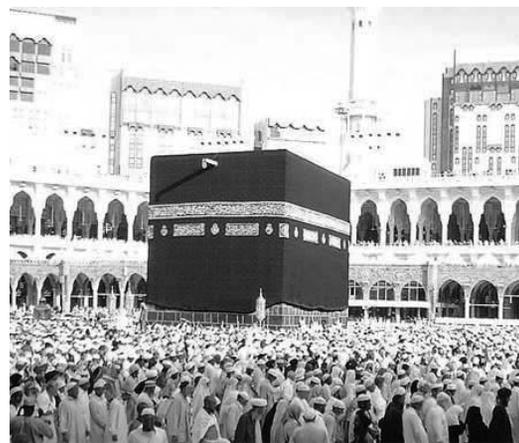
Учокдан табаррук тупроқларга тушган заҳотимиз кўзларимдан соғинч, қувонч ёшлари дувиллаб оқди. Яқин ўтмишда ҳам боболаримизга бундай бахт, бундай муборак сафар катта бир армон эди. Қодир Аллоҳ бизларни бундай бахтга мушарраф этди.

Олдин Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) муборак Равзаларини зиёрат қилдик. Сўнг эҳромга кириб, улўф ният билан Маккага йўл олдик.

“Бас, юзингни Масжидул Ҳаромга бургин. Ва қаерда бўлсаларинг ҳам юзларингни ўша томонга бурунлар” (Бақара, 144) мазмунли ояти каримани эслаб, қалбда эзгу туйғуларим, илтижоларим жўш урди: Раббим, қаерда бўлмайин, сенинг буйруғингга итоат қилиб, Масжидул Ҳаромга юзландим. Ожиз нигоҳларим етмасида, қалбим билан талпиндим. Каъбани кўзларим билан кўриш ишқида ёндим. Ниҳоят, кутганим бахтли кунга етдим. Мана, мен ҳам минглаб мусулмонлар қатори муборак Байтингга “Лаббайка”деб эмин-эркин келмоқдаман...

Барча қулайликларга эга бўлган меҳмонхонага жойлашдик. Тавофлар, саъйларни сидқидил билан адо этдик. Арафотда кўзларимизда ёш билан эл-юртимиз тинчлиги, фаровонлигини сўраб дуолар қилдик.

Ниҳоят, ташриқ кунлари ҳам ўтиб, видолашув таво-

фини қилдик. Муқаддас замин билан хайрлашув чоғида Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Маккадан чиқишга мажбур бўлиб қолган вақтларида айтган сўзларини эсладим. Аллоҳнинг Расули (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай марҳамат қилганлар: “Шубҳасиз, сен Аллоҳ таолонинг (энг) яхши ери ва мен учун Аллоҳ таолонинг энг маҳбуб шаҳридирсан. Агар мени чиқариб юбормасалар эди, мен чиқиб кетмас эдим”. Бу ҳадиси шариф Маккаи мукарраманинг Ҳақ таоло наздида қандай мўътабарлигини, Расули акрамнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) туғилиб ўсган шаҳарларига меҳр-муҳаббатлари қандай кучли эканини кўрсатади. Аллоҳ таоло азиз этган бу заминда туриб ҳам инсоннинг она-ватанига талпиниши бежиз эмас экан.

Илоҳи, халқимиз фаровон, юртимиз тинч бўлсин.

Шаҳобиддин ПАРПИЕВ,
Асака туман ва шаҳар бош
имом-хатиби

Айсина Дина Сергеевна 1930 йил Қорақалпоғистон Республикаси Мўйноқ туманида туғилган. Нукус шаҳрида ўрта мактабни тугатган. Кейин Низомий номидаги Тошкент Педагогика институтининг рус тили ва адабиёти бўлимида ўқиган. Бир неча йиллардан бери Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институтида рус тилидан дарс беради. Элик беш йиллик иш тажрибасига эга.

САМИМИЯТ, МЕҲР ЧОРЛАБ ТУРАДИ

Дина Сергеевнани излаб борганимда дарс тугаган, аммо талабалар хонадан ҳали-бери чиқай дейишмас эди. Бир оз кутдим. Талабалар устознинг ўғитларини худди дарс пайтидагидек жим тинглашарди. Эшикдан мўралаб, салом бердим. Дина Сергеевна мени очиқ юз билан қаршилади. Сухбат тайинлаганимиз ёдига тушиб, шогирдлари билан хайрлашди.

— Иш фаолиятимни Тошкент шаҳри Собир Раҳимов туманидаги 23-мактабда бошлаганман, — дейди Айсина опа. Биз институтни тамомлаган йили факултет раҳбарияти илк бор битирувчиларни ўзбек мактабларига юборишди. Келдим, юқори синфга ўқитувчи қилиб тайинлашди. Ўқишни энди битирганман, ўзбекчани билмайман, тажрибам йўқ. Олдинига қийналдим, ўзбек ўқувчиларимга тушунтиролмай, ҳатто йиғлаб ҳам олардим. Аммо аста-секин кўникиб кетдим. Шу мактабда 45 йил ишладим. Ўқувчиларим ҳозир катта-катта лавозимларда ишлашади. Ислом институтига 2000 йили келдим. Бу ерда мени умуман бошқача муҳит қаршилади. Жамоа аҳил, ҳурмат-эҳтиром ўрнида. Устозлар ҳам, талабалар ҳам бир-бирларига меҳрибон. Биринчи марта жума куни билан табриклашганида ҳайрон қолганман. Кейин билсам, жума муборак кун экан.

Талабаларнинг фикрлари тоза, қалблари пок. Рус тили

дарсини севишади, ўқув машгулотларимиз эркин суҳбат асосида ўтади. Тил ўрганиш билан бирга Ўзбекистонда ва чет элда кечаётган воқеа-ҳодисалар, жаҳон маданияти ривожига катта ҳисса қўшган Абу Райҳон Бериуний, Алишер Навоий, Абдураҳмон Жомий, Мирзо Улуғбек каби улғу боболаримиздан тортиб, Пушкин, Толстой каби кўплаб машҳур инсонлар ҳаёти ва ижоди ҳақида фикрлашамиз. Иложи борича, маълумотлар кўламини кенгроқ қўйишга ҳаракат қиламан.

Сухбатлашарканмиз, талаба қизлар устозни сўраб келишар, муносабатларидан ўртадаги самимият яққол сезилиб турар эди. Бир нарсага эътибор бердим: Айсина опа анча кекса бўлишига қарамай, кўзойнакка эҳтиёж сезмасди. Бу ҳолга изоҳ бериб:

— Мен Орол денгизи бўйлагида балиқ еб катта бўлганман. Балиқ кўзни равшан қилади.

Энди бу балиқли денгиз қаёқда, — дейди Айсина опа.

Дина Сергеевна олий тоифали ўқитувчи, Халқ таълими аълочисидир, у “Кўп йиллик меҳнатлари учун” нишони, фахрий ёрлиқлари билан тақдирланган.

— Шу ёшда ҳам ишлаш оғирлик қилмайдими, чарчаб қолмаятсизми? — деб сўрайман устоздан.

— Йўқ, аксинча, доимо бу даргоҳга интиламан. Талабаларнинг самимияти, беғубор меҳри, аҳил жамоа мени чорлаб туради. Бу ерда яйраб дарс ўтаман, умуман, бошқача ҳаловатни туяман.

— Дина Сергеевнадан ўқув шароитлари ҳақида сўрадим.

— Ишни бошлаган пайтимда институт биноси эски, ҳовлиси кичкина, дарсхоналар ҳам кўримсиз эди. Энди ҳаммаси бошқача. Синфхоналар кенг ва ёруғ, қулай шароитлар... Ошхона топ-тоза, бепул овқат вақтида тайёрланади. Бой кутубхона, талабалар турар жойи замонавий жиҳозланган. Хуллас, илм олиш учун барча имконият бор.

Ҳозир ўқув режасига замонавий фанлар ҳам киритилган. Тез ривожланаётган бугунги дунёда, ахборот асрида кўптомонлама билимга эга бўлиш ҳаётини эҳтиёж. Ёшларимизни ҳарёқлама билимга эга бўлишлари фикр доирасини кенгайтиради. Институт раҳбарияти бунга катта эътибор беради.

Зебунисо ҲУСАЙН қизи
суҳбатлашди.

